

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΤΣΟΥΡΤΟΥ

Επίκουρη Καθηγήτρια Αναπτυξιακής Ψυχολογίας

Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών

Πανεπιστήμιο Κρήτης

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

και

ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Βασιλική Τσούρτου

Επίκουρη Καθηγήτρια Αναπτυξιακής Ψυχολογίας
Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών, Πανεπιστήμιο Κρήτης

Προσωπικά στοιχεία

Έτος γέννησης: 1970

Οικογενειακή κατάσταση: έγγαμη με ένα παιδί

Στοιχεία επικοινωνίας: Μακεδονομάχων, Κάτω Δαράτσο, 73100 Χανιά | 2821034145 | vtsourtou@uoc.gr

1. ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Πανεπιστήμιο Κρήτης, Τμήμα Ψυχολογίας

Διδακτορικό Δίπλωμα

1998

Διατριβή «Πειραματική μελέτη της ανάπτυξης του οπτικο-ακουστικού συντονισμού κατά τη βρεφική ηλικία»

Université Paul-Valéry , Montpellier III, Γαλλία

Maîtrise στην Κλινική Ψυχολογία (Non-dominant: Γενετική Ψυχολογία)

1991

Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Πτυχίο από το Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας

1991

[Κατεύθυνση Ψυχολογίας]

ΥΠΟΤΡΟΦΙΑ ΓΙΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών

1993-1996

ΓΛΩΣΣΕΣ

Αγγλικά – Proficiency

Γαλλικά– Sorbonne II

Γερμανικά- Zertifikat

Ιταλικά - Medio

2. ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

Πανεπιστήμιο Κρήτης, Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών¹

Ως Επίκουρη Καθηγήτρια Αναπτυξιακής Ψυχολογίας

2012 - 2016

2015 – 2016

Χειμερινό Εξάμηνο: «Εισαγωγή στην Ψυχολογία Ι» (Παράδοση)

«Χρονικότητα και ανάπτυξη της έννοιας του εαυτού»
(Σεμινάριο)

Εαρινό Εξάμηνο: «Αναπτυξιακή Ψυχολογία ΙΙ» και

«Θεωρίες πολιτισμικού πλαισίου για την ανθρώπινη
ανάπτυξη» (Σεμινάριο)

¹ Οι περιγραφές των μαθημάτων που έχω διδάξει βρίσκονται στην ιστοσελίδα του Τμήματος ΦΚΣ του Παν/μίου Κρήτης (www.fks.uoc.gr, Σπουδές, Προσφερόμενα Μαθήματα)

2014 – 2015

Χειμερινό Εξάμηνο: «Εισαγωγή στην Ψυχολογία Ι» (Παράδοση) και
«Κοινωνικές - πολιτισμικές επιδράσεις στη συναισθηματική ανάπτυξη» (Σεμινάριο)
Εαρινό Εξάμηνο: «Αναπτυξιακή Ψυχολογία Ι» (Παράδοση) και
«Στενή και ευρεία κοινωνικοποίηση κατά την ανάπτυξη των εφήβων» (Σεμινάριο)

2013 – 2014

Χειμερινό Εξάμηνο: Εκπαιδευτική Άδεια - Μετάβαση στο Πανεπιστήμιο του Portsmouth για ερευνητική συνεργασία με την Καθηγήτρια Αναπτυξιακής Ψυχολογίας V. Reddy
Εαρινό εξάμηνο: «Εισαγωγή στην Ψυχολογία ΙΙ» (Παράδοση) και
«Η γένεση και ανάπτυξη του διυποκειμενικού εαυτού» (Σεμινάριο)

2012 – 2013

Χειμερινό Εξάμηνο: «Εισαγωγή στην Ψυχολογία Ι» (Παράδοση)
«Αυτοβιογραφική μνήμη και συναισθηματική ανάπτυξη» (Σεμινάριο)
Εαρινό Εξάμηνο: «Θεωρίες Συναισθημάτων» (Παράδοση) και
«Η ψυχοκοινωνική ανάπτυξη στην Εφηβεία: διεργασίες συγκρότησης της ταυτότητας» (Σεμινάριο)

Πανεπιστήμιο Κρήτης, Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών

Ως Λέκτωρ Αναπτυξιακής Ψυχολογίας (με έμφαση στη Βρεφική Ψυχολογία)

2006-2012

2011-2012

Χειμερινό Εξάμηνο «Εισαγωγή στην Ψυχολογία Ι» (Παράδοση)
«Ο ρόλος των συναισθημάτων στη γνωστική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού και του εφήβου» (Σεμινάριο)

Εαρινό Εξάμηνο

Προπτυχιακό Σεμινάριο «Η ανάπτυξη της αντίληψης και της μνήμης στα βρέφη και στα νήπια»

Μεταπτυχιακό Μάθημα στο ΠΜΣ «Πολιτισμός και Ανθρώπινη Ανάπτυξη» του Τμήματος

Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών του Παν/μίου Κρήτης, Τίτλος Μαθήματος:
«Ψυχολογικές Θεωρίες της Ανθρώπινης Ανάπτυξης»

2010-2011

Χειμερινό Εξάμηνο «Εισαγωγή στην Ψυχολογία Ι» (Παράδοση)
«Η ψυχοκοινωνική ανάπτυξη από τη βρεφική ως την εφηβική ηλικία (Σεμινάριο)

Εαρινό Εξάμηνο

Προπτυχιακό Μάθημα «Η ανάπτυξη κατά τη μέση παιδική και εφηβική ηλικία» (Σεμινάριο)

Μεταπτυχιακό Μάθημα «Ψυχολογικές Θεωρίες της Ανθρώπινης Ανάπτυξης»

2009-2010

Άδεια Μητρότητας

2008-2009

Χειμερινό Εξάμηνο «Εισαγωγή στην Ψυχολογία Ι» (Παράδοση)
«Η ανάπτυξη των συμβολικών συστημάτων και ο ρόλος του πολιτισμικού Πλαισίου» (Σεμινάριο)

*Εαρινό Εξάμηνο*Προπτυχιακό Μάθημα «Η έννοια του εαυτού και η συγκρότηση της ταυτότητας στην εφηβεία» (Σεμινάριο)Μεταπτυχιακό Μάθημα «Ψυχολογικές Θεωρίες της Ανθρώπινης Ανάπτυξης»

2007-2008

Χειμερινό Εξάμηνο

«Εισαγωγή στην Ψυχολογία Ι» (Παράδοση)

«Η ανάπτυξη των γνωστικών λειτουργιών» (Σεμινάριο)

*Εαρινό Εξάμηνο*Προπτυχιακό Μάθημα «Η θεωρία της διποκειμενικότητας στην αναπτυξιακή ψυχολογία» (Σεμινάριο)Μεταπτυχιακό Μάθημα «Ψυχολογικές Θεωρίες της Ανθρώπινης Ανάπτυξης»

2006-2007

Χειμερινό Εξάμηνο

«Αναπτυξιακή Ψυχολογία Ι» (Παράδοση)

«Συναισθήματα και κίνητρα: ο ρόλος τους στην ανθρώπινη ανάπτυξη» (Σεμινάριο)

Εαρινό Εξάμηνο

«Εισαγωγή στην Ψυχολογία ΙΙ» (Παράδοση)

«Θεωρίες Προσωπικότητας με έμφαση στην Εφηβεία» (Σεμινάριο)

ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΜΟΥ ΣΤΗ ΒΑΘΜΙΔΑ ΤΟΥ ΛΕΚΤΟΡΑ

Πανεπιστήμιο Κρήτης, Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών

Διδάσκουσα ως Επιστημονική Συνεργάτης (Σύμβαση ΠΔ 407/80)**2003-2004**

[χειμερινό εξάμηνο: «Αναπτυξιακή Ψυχολογία Ι» (παράδοση) και «Ανάπτυξη των εφήβων» (σεμινάριο)]

Πανεπιστήμιο Κρήτης, Συνεργάτης στο Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Εγκέφαλος και Νους»

Υπεύθυνη για την πρακτική άσκηση των μεταπτυχιακών φοιτητών στο Εργαστήριο Ψυχολογίας του Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών)

Πανεπιστήμιο Κρήτης, Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών

2002 - 2003**Διδάσκουσα ως Επιστημονική Συνεργάτης (Σύμβαση ΠΔ 407/80)***Χειμερινό εξάμηνο:* «Αναπτυξιακή Ψυχολογία Ι» (παράδοση) και «Ο ρόλος των συγκινήσεων στις γνωστικές λειτουργίες» (σεμινάριο). *Εαρινό εξάμηνο:* «Γνωστική Ανάπτυξη» (παράδοση) και «Η ανάπτυξη των αναπαραστάσεων του φύλου» (σεμινάριο)

Πανεπιστήμιο Κρήτης, Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών

2001 - 2002**Διδάσκουσα ως Επιστημονική Συνεργάτης (Σύμβαση ΠΔ 407/80)***Εαρινό Εξάμηνο:* «Εισαγωγή στη Γνωστική Ψυχολογία» (παράδοση) και «Η ανάπτυξη της έννοιας του αριθμού» (σεμινάριο)

ΤΕΙ Κρήτης, Τμήμα Κοινωνικής Εργασίας

Ωρομίσθια Καθηγήτρια με αντικείμενο διδασκαλίας

2001 - 2002

«Εισαγωγή στην Ψυχολογία»

ΣΕΛΕΤΕ-ΠΑΤΕΣ Ηρακλείου

Διδάσκουσα (Α εξάμηνο: «Παιδαγωγική Ψυχολογία», Β εξάμηνο: «Εξελικτική Ψυχολογία»)

2001-2002

ΣΕΛΕΤΕ-ΠΑΤΕΣ Ηρακλείου

Διδάσκουσα (Α εξάμηνο: «Παιδαγωγική Ψυχολογία», Β εξάμηνο: «Εξελικτική Ψυχολογία»)

2000-2001

Πανεπιστήμιο Κρήτης, Τμήμα Ψυχολογίας Διδάσκουσα (ΠΔ 407/80). <i>Χειμερινό εξάμηνο</i> : «Η ανάπτυξη του παιδιού κατά τα πρώτα έξι χρόνια της ζωής» (παράδοση) και «Η ανάπτυξη της έννοιας του αριθμού» (σεμινάριο)	2000-2001
Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας Τμήμα Γεωγραφίας και Περιβάλλοντος Διδάσκουσα (ΠΔ 407/80). <i>Εαρινό εξάμηνο</i> : διατμηματικό μάθημα «Παιδαγωγική Ψυχολογία»	2000
Πανεπιστήμιο Κρήτης, Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Διδάσκουσα (ΠΔ 407/80). «Η ανάπτυξη του εφήβου στο σύγχρονο κόσμο» και «Ερευνητική προσέγγιση του αυτισμού» (συνδιδασκαλία με τον Γ. Κουγιουμουτζάκη, τότε Αναπληρωτή Καθηγητή στο Τμήμα Ψυχολογίας)	1998-1999

3. ΑΛΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

Παιδικός Σταθμός Αρμένων Αποκορώνου, Χανιά Ψυχολόγος (συμβουλευτική γονέων σε θέματα ανάπτυξης του παιδιού)	2002-2004
ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΓΙΑ ΘΕΜΑΤΑ ΙΣΟΤΗΤΑΣ (ΚΕΘΙ, ΗΡΑΚΛΕΙΟ ΚΡΗΤΗΣ) Ψυχολόγος , στο πλαίσιο του επιχειρησιακού προγράμματος «Καταπολέμηση του αποκλεισμού από την αγορά εργασίας» (Ψυχοκοινωνική στήριξη σε κακοποιημένες γυναίκες)	ΦΕΒ –ΙΟΥΛ 2001
Δήμος Χανίων, Οργανισμός Δημοτικής Κοινωνικής Πολιτικής (ΟΔΗΚΟΙΠ) Ψυχολόγος , Υπεύθυνη λειτουργίας Σχολής Γονέων	2000 -2004

4. ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

Πριν την εκλογή στη βαθμίδα του Λέκτορα

Επιτροπή Ερευνών του Πανεπιστημίου Κρήτης (ΚΑ 789, σύμβαση ανάθεσης έργου): ανεύρεση και καταγραφή λημμάτων, και επεξεργασία όρων υπό την επίβλεψη ειδικών, για τη συγγραφή λεξικού παιδαγωγικών και ψυχολογικών όρων (1-10-1996 έως 30-6-1997)

Υπεύθυνη υλοποίησης του Ευρωπαϊκού Προγράμματος «Ανοικτό Παράθυρο» -Πρώθηση των Πολιτικών και Κοινωνικών Δικαιωμάτων Ατόμων με Ψυχολογικά Προβλήματα.

Φορέας Υλοποίησης: Ινστιτούτο Έρευνας και Εφαρμογής Προγραμμάτων Ψυχικής Υγείας «ΕΠΕΚΕΙΝΑ». Το πρόγραμμα έθεσε σε λειτουργία έναν Σύλλογο Οικογενειών για την Ψυχική Υγεία, και μία Λέσχη Ψυχικά Ασθενών στα Χανιά. Πραγματοποιήθηκαν Σεμινάρια Ευαισθητοποίησης και Εκπαίδευσης Οικογενειών για την Ψυχική Υγεία (21-4-1998 έως 20-9-1999).

Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ, Παράρτημα Ηρακλείου): Συντονίστρια ομάδας εκπαιδευτικών του Ηρακλείου στο πλαίσιο του προγράμματος ΕΠΕΑΕΚ «Ευαισθητοποίηση / επιμόρφωση εκπαιδευτικών σε θέματα ισότητας των φύλων στην Εκπαίδευση» (Νοέμβριος 1998- Δεκέμβριος 1999).

Κατά τη θητεία στη βαθμίδα του Λέκτορα (Μάρτιος 2006 - Οκτώβριος 2012)

Συμμετοχή μου ως επόπτρια διπλωματικών εργασιών στο **Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Πολιτισμός και Ανθρώπινη Ανάπτυξη»** του Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κρήτης.

Υπεύθυνη υλοποίησης του προγράμματος «Έρευνα δράσης με παιδιά που εργάζονται στους δρόμους της Αθήνας» (Φορείς υλοποίησης: Εργαστήριο Ψυχολογίας του Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Παν/μίου Κρήτης και το ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗΣ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ «Ψ-ΠΟΛΙΣ», ΣΥΓΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ: Κοινωφελές Ίδρυμα Λάτση, Ειδικός Λογαριασμός Έρευνας Πανεπιστημίου Κρήτης)

Μετά την εκλογή στη βαθμίδα του Επίκουρου (Οκτώβριος 2012 – Φεβρουάριος 2016)

- Συμμετοχή στο **Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Πολιτισμός και Ανθρώπινη Ανάπτυξη»** του *Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών* του Πανεπιστημίου Κρήτης (το 2015 το ΠΜΣ μετονομάστηκε σε «Πολιτισμός, Παιδεία και Ανθρώπινη Ανάπτυξη»).
- Συμμετοχή στο **Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Σπουδές στην Εκπαίδευση», Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (ΕΑΠ)**, ως μέλος ΣΕΠ (Συνεργαζόμενο Εκπαιδευτικό Προσωπικό): Επιβλέπουσα Διπλωματικών Εργασιών
- Επιστημονική Υπεύθυνη στο **Ερευνητικό Πρόγραμμα με τίτλο “Infants’ pride- and shyness- expressions in dyadic and triadic interactions: parenting and social regulation of self-conscious emotions”** – ΚΑ 4067 (RESEARCH PROPOSALS Type A “Grants for PhD Candidates”, Φορέας χρηματοδότησης προγραμμάτων μεγάλου μεγέθους: Ειδικός Λογαριασμός Πανεπιστημίου Κρήτης). Το πρόγραμμα έχει διετή διάρκεια (Μάρτιος 2014- Μάρτιος 2016) και στοχεύει στην εκπόνηση της διδακτορικής διατριβής της Αλεξάνδρας Μίσκου, η οποία τελεί υποψήφια διδάκτωρ του τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών από τον Μάρτιο 2013. Επόπτρια: Β. Τσούρτου, μέλη Τριμελούς Επιτροπής: Θ. Κοκκινάκη, V. Reddy.

5. ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΣΕ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

5.1. ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΣΤΗ ΒΑΘΜΙΔΑ ΤΟΥ ΛΕΚΤΟΡΑ

“Οπτικο-ακουστικός συντονισμός στα βρέφη” (σε συνεργασία με τον Γ. Κουγιουμουτζάκη)- στο **6ο Πανελλήνιο Συνέδριο της ΕΛΨΕ** (Ελληνικής Ψυχολογικής Εταιρίας) που πραγματοποιήθηκε στο Πάντειο Παν/μιο Αθηνών (Αθήνα, 29 Μαΐου - 1 Ιουνίου 1997)

“Development of visual-auditory coordination of numerical correspondences in 5 – 9 month-old infants” (**2nd Theory Forum Symposium on Mutual Understanding: Between Nature, Nurture and Culture** που διοργανώθηκε από το Τμήμα Ψυχολογίας του Παν/μίου Κρήτης και τη Νορβηγική Ακαδημία Επιστημών και Γραμμάτων, Ρέθυμνο 1 – 7 Οκτωβρίου ’98).

Προσκεκλημένο συμπόσιο με θέμα «Όψεις της Σύγχρονης Βρεφικής Έρευνας». Τίτλος ανακοίνωσης: «Η ανάπτυξη του οπτικο-ακουστικού συντονισμού αριθμητικών αντιστοιχιών σε βρέφη 5 – 9 μηνών» (7^ο **Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχολογικής Έρευνας**, Πανεπιστήμιο Κύπρου, Λευκωσία 25 – 29 Μαρτίου '99).

“Visual-auditory detection of numerosity by 5 to 9 month-old infants” (IXth **European Conference on Developmental Psychology**, Σπέτσες 1 – 5 Σεπτεμβρίου '99).

A. Λιοδάκης, Γ. Κοκκινάκος, Β. Τσούρτου, Ι. Γαβριλάκη: Poster με τίτλο: «Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα “Ανοιχτό Παράθυρο”: Εναλλακτικές Δομές Ψυχικής Υγείας» (1^ο **Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχοκοινωνικής Αποκατάστασης**, Αθήνα, 3 - 4 Δεκεμβρίου '99).

Ανακοίνωση στη **Διημερίδα Εξελικτικής Ψυχολογίας και Σχολικής Ψυχολογίας** (Αφιέρωμα στον Καθηγητή Ι. Ν. Παρασκευόπουλο, Παν/μιο Αθηνών: 10 – 11 Νοεμβρίου 2000, οργάνωση: ΕΛΨΕ) με τίτλο: «Η Ανάπτυξη του Οπτικο-Ακουστικού Συντονισμού Αριθμητικών Αντιστοιχιών σε βρέφη 5 – 9 μηνών».

Ανακοίνωση σε συμπόσιο **στο 8^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχολογικής Έρευνας** (Αλεξανδρούπολη, 24 - 27 Μαΐου 2001) με θέμα του συμποσίου: «Βασικές όψεις της νεογνικής, βρεφικής και νηπιακής ανάπτυξης». Τίτλος προσωπικής μου ανακοίνωσης στο συμπόσιο: «Κοινωνικά ερεθίσματα και ανίχνευση της αριθμητικής σταθεράς μεταξύ οπτικών και ακουστικών ερεθισμάτων σε βρέφη 5 – 9 μηνών».

Ανακοίνωση στο **Συνέδριο του ΚΕΘΙ «Όχι πια οι Γυναίκες στο Περιθώριο»** (Αθήνα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, 11-12 Δεκεμβρίου 2001), με θέμα: «Διερεύνηση Αναγκών και η Στάση για την Ισότητα των Γυναικών Κατοίκων Ορεινών Απομακρυσμένων Περιοχών της Κρήτης»

Μέλος της Οργανωτικής Επιτροπής στο Συμπόσιο για τον Jerome Bruner με τίτλο **We Share therefore We Are: On human development, on education and culture** (Ηράκλειο, 21-22 Οκτωβρίου 2002).

Μέλος της Οργανωτικής Επιτροπής στο **Πανελλήνιο Ψυχιατρικό Συνέδριο «Η Συμβολή της Τέχνης στις Ψυχιατρικές Θεραπείες»** που διεξήχθη στο ΜΑΙΧ (Χανιά, 15-18 Μαΐου 2003) και στο ίδιο συνέδριο συμμετοχή με α) Ανακοίνωση «Τέχνη και Ψυχοκοινωνική Επανάταξη στα πλαίσια του προγράμματος *Ανοιχτό Παράθυρο*» και β) Αναρτημένη Εργασία «Ανοιχτό Παράθυρο: Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα για την Προώθηση των Πολιτικών και Κοινωνικών Δικαιωμάτων Ατόμων με Ψυχολογικά Προβλήματα».

9^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ψυχολογικής Έρευνας (Ρόδος, 21-24 Μαΐου 2003). Συμμετοχή με α) Αναρτημένη Εργασία με τίτλο «Αναπαραστάσεις του Πλήθους σε Φυσιολογικά Νήπια και σε Ενήλικες με Σύνδρομο Down» και β) Προφορική Ανακοίνωση με τίτλο «Ανίχνευση αριθμητικών δεξιοτήτων σε παιδιά προσχολικής ηλικίας».

5.2. ΚΑΤΑ ΤΗ ΘΗΤΕΙΑ ΣΤΗ ΒΑΘΜΙΔΑ ΤΟΥ ΛΕΚΤΟΡΑ

Μέλος της οργανωτικής επιτροπής του Συμποσίου «Μουσική και Συμπαντική Αρμονία» προς τιμήν του Μ. Θεοδωράκη, τον Οκτώβριο του 2006 στη Χερσόνησο (οργάνωση: Εργαστήριο Ψυχολογίας, Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών Παν/μίου Κρήτης)

Εισήγηση στο **Σεμινάριο Διδασκόντων** της Φιλοσοφικής Σχολής του Παν/μίου Κρήτης (οργάνωση: Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών). Θέμα: «Η άμεση και δια-αισθητηριακή αντίληψη του αριθμού» (27-02-2006)

Συμμετοχή στο **Πανελλήνιο Διεπιστημονικό Συμπόσιο** με θέμα «Θεωρία και Ποιοτικές Μέθοδοι Έρευνας: Προοπτικές και Όρια». Διοργάνωση: Εργαστήριο Ψυχολογικής Έρευνας: Μονάδα Οικολογικής Ψυχολογίας και Βιωματικής, Ευρετικής και Επικοινωνιακής Ψυχοπαιδαγωγικής (Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Μάρτιος 2007).

Μέλος της Οργανωτικής Επιτροπής του 11^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Ψυχολογικής Εταιρίας (ΕΛΨΕ) με τίτλο: «Η Ψυχολογία ατενίζοντας το μέλλον της: Ανακατατάξεις και Αναπροσδιορισμοί» που πραγματοποιήθηκε τον Μάιο του 2007 στο Πανεπιστήμιο Κρήτης και συγκεκριμένα από το Τμήμα Ψυχολογίας (Σχολή Κοινωνικών Επιστημών), το Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών (Φιλοσοφική Σχολή) και τη Σχολή Επιστημών Αγωγής.

Στο παραπάνω συνέδριο διετέλεσα και **οργανωτής στρογγυλού τραπεζιού** με θέμα: «*Όψεις της Γνωστικής, Συγκινησιακής και Διαπροσωπικής Ανάπτυξης στα Βρέφη και στα Νήπια*». Ομιλητές: Β. Τσούρτου, Σ. Παπασταθόπουλος, Μ. Σεμιτέκολο, Γ. Κουγιουμουτζάκης.

Εισήγηση στην **Ημερίδα Ενημέρωσης με θέμα «Γυναίκα: Υγεία και Πρόληψη»** στο πλαίσιο έργου του προγράμματος INTERREG III B ARCHIMED με τίτλο «Προώθηση της γυναικείας υγείας και της ασφαλούς μητρότητας». Η ημερίδα διοργανώθηκε από το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι.) στα Χανιά, στις 9 Δεκεμβρίου 2007.

Ανακοίνωση στο **1^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εξελικτικής Ψυχολογίας** (ΕΛΨΕ) με θέμα «Η ανάπτυξη του αριθμητικού συστήματος των βρεφών: από την αίσθηση στην έννοια του αριθμού» (Αθήνα, Φιλοσοφική Σχολή Παν/μίου Αθηνών, 29 Μαΐου-1 Ιουνίου 2008).

Στο παραπάνω συνέδριο, διετέλεσα και συζητητής σε **συμπόσιο** με θέμα

«Θεωρία της έμφυτης διυποκειμενικότητας: Ευρήματα από αναπτυξιακές μελέτες στη βρεφική ηλικία». Ομιλητές: Β. Τσούρτου, Κ. Χατζηνικολάου, Μ. Σεμιτέκολο και Μ. Μαζοκοπάκη

Μέλος της Οργανωτικής Επιτροπής του Συμποσίου «Η ανάπτυξη και εκπαίδευση των διδύμων – συγκριτικές θεωρήσεις». Το συμπόσιο διοργανώθηκε από το Εργαστήριο Ψυχολογίας του Τμήματος Φιλοσοφικών και

Κοινωνικών Σπουδών του Παν/μίου Κρήτης, σε συνεργασία με το Δια-τμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ ΚΑΙ ΝΟΥΣ, Τμήμα Ιατρικής Παν/μίου Κρήτης. Το συμπόσιο υλοποιήθηκε στο πλαίσιο ενός υπο-έργου του προγράμματος ΠΥΘΑΓΟΡΑΣ με τίτλο «Δίδυμα και μη δίδυμα θρέψη στην επικοινωνία τους με σημαντικούς άλλους: Γνωστική, συναισθηματική και κοινωνική ανάπτυξη». (Ι.Τ.Ε., Βούτες Ηρακλείου, 15-16 Δεκεμβρίου 2007). Στο ίδιο συμπόσιο παρουσίασα ανακοίνωση με τίτλο: *Η ανάπτυξη του αριθμού στα δίδυμα και στα μη δίδυμα θρέψη*

Οργάνωση κοινωνικής, καλλιτεχνικής δράσης από το Ινστιτούτο Ψυχολογικής, Κοινωνικής και Πολιτισμικής Ανάπτυξης «Ψ-πόλις» (του οποίου διατελώ μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου) με αφορμή την *Παγκόσμια Ημέρα για την εξάλειψη της Βίας κατά των Γυναικών*. (Αθήνα, 25 Νοεμβρίου 2008). Στην εκδήλωση συμμετείχαν εκπρόσωποι της Γενικής Γραμματείας Ισότητας, του Εθνικού Παρατηρητηρίου για την Αντιμετώπιση της Βίας κατά των Γυναικών και της Γυναικείας Ομάδας Αυτοάμυνας.

Ομιλία στην Ημερίδα «Ψυχολογικές και Κοινωνικές Διαστάσεις του Καρκίνου» με θέμα *Η ματιά του συνοδού στην εμπειρία του καρκίνου*, Συνδιοργάνωση: ΕΥ-ΖΩ με τον καρκίνο (Σύλλογος στήριξης ασθενών που πάσχουν από νεοπλασματική νόσο), και Ινστιτούτο Ψυχολογικής, Κοινωνικής και Πολιτισμικής Ανάπτυξης «Ψ-πόλις», Ηράκλειο, 21 Μαρτίου 2009

Διάλεξη στο πλαίσιο του θεσμού «Ανοιχτές Διαλέξεις Προβληματισμού και Παρέμβασης» (Δεύτερος Κύκλος) που διοργανώνει η Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Κρήτης, σε συνεργασία με το Δίκτυο Εθελοντών Δήμου Ρεθύμνου, με θέμα *«Συναισθήματα, Δημιουργικότητα και Φαντασία στην Εφηβεία»* (Δημαρχείο Ρεθύμνου, 9 Μαρτίου 2009)

Ανακοίνωση στο **2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εξελικτικής Ψυχολογίας της ΕΛΨΕ** (Αλεξανδρούπολη, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, 27-30 Μαΐου 2010) με θέμα *Έρευνα δράσης με παιδιά που εργάζονται στο δρόμο* (ομιλητές: Χατζηνικολάου, Χ., Χατζηνικολάου, Κ., Παπιεμίδογλου, Γ., Κονταξάκη, Σ., Καραμάνου, Ε., Χιώτη, Σ., Κατταβενού, Α., Δασκαλάκη, Η. και Τσούρτου, Β.)

Ανακοίνωση στην **Ημερίδα του Κοινωφελούς Ιδρύματος Ι. Σ. Λάτση «Επιστημονικές Μελέτες 2009»** με θέμα *«Έρευνα παρέμβαση με παιδιά που εργάζονται στους δρόμους»*. Εκδήλωση με αφορμή την ολοκλήρωση 15 επιστημονικών μελετών που χρηματοδοτήθηκαν από το Κοινωφελές Ίδρυμα Ι.Σ. Λάτση το 2009 (Αθήνα, 8 Απριλίου 2010)

Μέλος της Οργανωτικής Επιτροπής Συμποσίου με Διεθνή Συμμετοχή «Ανθρωπολογία και Ψυχολογία: Σύγχρονες προκλήσεις, σημεία συνάντησης και προοπτικές». Το Συμπόσιο διοργανώθηκε από το Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών σε συνεργασία με το Τμήμα Ψυχολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης (Ρέθυμνο, 4-5 Δεκεμβρίου 2011). Στο παραπάνω συμπόσιο συμμετείχα σε στρογγυλό τραπέζι με θέμα *«Παιδική κακοποίηση: παρελθόν, παρόν και μέλλον»*. Θέμα ατομικής ανακοίνωσης: *Έρευνα για την Παιδική Εργασία στο Δρόμο*.

Ανακοίνωση με θέμα «Το Θέατρο για την Ανάπτυξη: η εφαρμογή του σε μία Έρευνα Δράσης με Παιδιά που εργάζονται στο Δρόμο» στο **Τριήμερο Διεπιστημονικό Συμπόσιο με διεθνή συμμετοχή** «Δυνατότητες και όρια των βασισμένων στην Τέχνη Ποιοτικών Μεθοδολογιών: Διευρύνοντας τις προοπτικές στον ερευνητικό σχεδιασμό (Ρέθυμνο, 25 – 27 Νοεμβρίου 2011)

Μπάτζου, Κ., Τσούρτου, Β. (2012). «Αυτοαντίληψη και προσωπικός μύθος: συγκριτική μελέτη εφήβων και νεαρών ενηλίκων ως προς την τάση για ριψοκίνδυνη συμπεριφορά». Ανακοίνωση στο **3^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Γνωστικής Ψυχολογίας της ΕΛΨΕ «Σκέψη και Μάθηση»** (Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, 29 Μαρτίου-1 Απριλίου 2012)

5.3. ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΣΤΗ ΒΑΘΜΙΔΑ ΤΟΥ ΕΠΙΚΟΥΡΟΥ

Τσούρτου, Β. και Χατζηνικολάου, Κ. «Πολιτισμική και ψυχολογική συγκρότηση του Εαυτού: μία μελέτη με παιδιά που εργάζονται στους δρόμους της Αθήνας»: Προφορική ανακοίνωση στο **4^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αναπτυξιακής Ψυχολογίας** (ΕΛΨΕ, 8-11 Μαΐου 2014, Ρέθυμνο).

Μέλος της Επιστημονικής Επιτροπής στο **Διήμερο, Διεθνές, Διεπιστημονικό Συμπόσιο** «Παιδί, Παιχνίδι, Τέχνη και Τηλε-ζωή» (1 και 2 Νοεμβρίου 2014, Ρέθυμνο, Κρήτη). Οργάνωση: Εργαστήριο Ψυχολογίας του Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών. Στο παραπάνω συμπόσιο συμμετείχα και με την ανακοίνωση: Ζαπανιώτη, Μ. και Τσούρτου Β. «Όταν η αφήγηση παραμυθιού πλαισιώνεται από μουσική».

Πρόεδρος της Επιστημονικής Επιτροπής της **Επιστημονικής Ημερίδας** με διεθνή συμμετοχή «Τα συναισθήματα των βρεφών στις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις» (6 Ιουνίου 2015). Οργάνωση: Εργαστήριο Ψυχολογίας Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών. Στην ημερίδα συμμετείχα και με ανακοίνωση με θέμα «Ο αντιληπτός εαυτός και τα αναδυόμενα συναισθήματα στα βρέφη».

Miskou, A. , Tsourtou, V. & Reddy, V. «The contexts of positive shyness from 4 to 10 months of age» Έγινε δεκτή η περίληψη της έρευνας που θα ανακοινωθεί σε συμπόσιο με θέμα «Understanding Shyness in Infancy» στο Διεθνές Συνέδριο Μελετών του Βρέφους (**XX Biennial International Congress of Infant Studies, ICIS, New Orleans, Luisiana, USA, 26-28 May 2016**).

Μέλος της Επιστημονικής Επιτροπής στο επικείμενο **5^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Αναπτυξιακής Ψυχολογίας** (ΕΛΨΕ, Οκτώβριος 2016, Βόλος)

6. ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΕΣ ΕΠΙΤΡΟΠΕΣ

ΚΑΤΑ ΤΗ ΘΗΤΕΙΑ ΣΤΗ ΒΑΘΜΙΔΑ ΤΟΥ ΛΕΚΤΟΡΑ

Μέλος Τριμελούς Συμβουλευτικής Επιτροπής Διδακτορικής Διατριβής

Μαζοκοπάκη, Α. (Μάιος 2007). «**Οι ρίζες της μουσικότητας: Η ανάπτυξη των επικοινωνιακών βρεφικών ρυθμών από το 2^ο έως το 10^ο μήνα**». Η υποψήφια αναγορεύτηκε Διδάκτωρ του Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών του Παν/μίου Κρήτης. Επόπτης Διατριβής: Γ. Κουγιουμουτζάκης.

Μέλος επταμελών Εξεταστικών Επιτροπών Διδακτορικών Διατριβών

Πρατικάκη, Α. (2009). «**Μίμηση και συναισθήματα στις αλληλεπιδράσεις παππούδων-βρεφών και γιαγιάδων-βρεφών**». Η υποψήφια αναγορεύτηκε Διδάκτωρ του Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών του Παν/μίου Κρήτης. Επόπτης Διατριβής: Γ. Κουγιουμουτζάκης.

Πατεράκη, Μ. (2011). «**Μίμηση στις αλληλεπιδράσεις διδύμων διζυγωτικών βρεφών μεταξύ τους και με τη μητέρα**». Η υποψήφια αναγορεύτηκε Διδάκτωρ του Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών του Παν/μίου Κρήτης. Επόπτης Διατριβής: Γ. Κουγιουμουτζάκης.

Επόπτρια Διπλωματικών Εργασιών στο ΠΜΣ «Πολιτισμός και Ανθρώπινη Ανάπτυξη» του Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών, Παν/μίου Κρήτης:

Κατερίνα Μπάτζου «Αυτοεκτίμηση, προσωπικός μύθος και ριψοκίνδυνη συμπεριφορά στην εφηβεία και στην πρώιμη ενηλικίωση» (Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή: Β. Τσούρτου, Γ. Κουγιουμουτζάκης, Σ. Τριλίβα).

Αλεξάνδρα Μίσκου «Θεωρητικά και ερευνητικά δεδομένα σχετικά με την ανάδυση του εαυτού στη βρεφική ηλικία» (Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή: Β. Τσούρτου, Γ. Κουγιουμουτζάκης, Τ. Ιατρίδης).

Μαριάννα Καμπουρούδη «Αναμνήσεις ενηλίκων από την παιδική τους ηλικία: αυτοβιογραφική μνήμη και συγκινήσεις» (Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή: Β. Τσούρτου, Δ. Σταματοπούλου, Σ. Κακλαμάνη).

Νίκος Μίλης «Οι αντιλήψεις και τα συναισθήματα μαθητών γυμνασίου και λυκείου σχετικά με το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού: ο ρόλος της αυτοεκτίμησης στην κατανόηση και έκφραση της εμπειρίας τους» (Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή: Β. Τσούρτου, Θ. Γιοβαζολιάς, Τ. Ιατρίδης).

Μάρθα Σιβρίδου «Η επίδραση του συναισθηματικού δεσμού στις δεξιότητες επικοινωνίας των εφήβων» (Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή: Β. Τσούρτου, Κ. Καφέτσιος, Τ. Ιατρίδης).

Τερψιθέα Τσίτου «Διαδίκτυο και παιδική θυματοποίηση: αναζήτηση νέων πλαισίων και στρατηγικών προάσπισης των δικαιωμάτων του παιδιού» (Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή: Β. Τσούρτου, Σ. Κακλαμάνη, Τ. Ιατρίδης).

Μέλος Τριμελών Εξεταστικών Επιτροπών Διπλωματικών Εργασιών, ΠΜΣ «Πολιτισμός και Ανθρώπινη

Ανάπτυξη», Τομέας Θεωρίας και Μεθοδολογίας των Κοινωνικών Επιστημών, Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Επιστημών, Πανεπιστήμιο Κρήτης:

Παναγιωτάκη, Μ. (2010). *Η ανάπτυξη της φιλίας στην εφηβεία*. Επόπτης: Γ. Κουγιουμουτζάκης.

- Μαυριδάκης, Γ. (2011). *Ο εθισμός στο διαδίκτυο: θεωρητική και εμπειρική προσέγγιση*. Επόπτρια: Σ. Κακλαμάνη
- Τσαγκαράκης, Χ. Σ. (2011). *Βιώνοντας και αξιολογώντας το αρνητικό αρνητικότερα: Η επίδραση της μουσικής υπόκρουσης στην αξιολόγηση σποτ με αγχογόνο για τους νέους περιεχόμενο*. Επόπτρια: Δ. Σταματοπούλου
- Ζειμπεκάκη, Ε. (2011). *Η ανάπτυξη της φιλίας στην παιδική ηλικία*. Επόπτης: Γ. Κουγιουμουτζάκης
- Σπυριδάκης, Κ. (2012). *Η ανακάλυψη της ταραχώδους εφηβείας: μία μελέτη για την κοινωνιο-γένεση της εφηβικής ηλικίας*. Επόπτης: Α. Γεωργούλας
- Δαγκωνάκη, Χ. (2012). *Εμπειρίες και απόψεις Ελλήνων και αλλοεθνών μαθητών των δύο τελευταίων τάξεων του Δημοτικού Σχολείου γύρω από το φαινόμενο του σχολικού εκφοβισμού στην περιοχή Ηρακλείου Κρήτης*. Επόπτης: Τ. Ιατρίδης
- Καρακώστα, Χ. (2012). *Όψεις της κοινωνικής ταυτότητας των γονέων παιδιών με ειδικές ανάγκες*. Επόπτης: Τ. Ιατρίδης.

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΣΤΗ ΒΑΘΜΙΔΑ ΤΟΥ ΕΠΙΚΟΥΡΟΥ

Επόπτρια της Διδακτορικής Διατριβής της κας Αλεξάνδρας Μίσκου (2013)

Τίτλος Διδακτορικής Διατριβής: «Η θετική ντροπαλότητα και οι συμπεριφορές περηφάνιας ως αυτο-αναφορικές συγκινήσεις κατά την πρώτη βρεφική ηλικία»

Μέλη τριμελούς Επιτροπής: -Θ. Κοκκινάκη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Αναπτυξιακής Ψυχολογίας, Τμήμα Ψυχολογίας, Παν/μιο Κρήτης

- Vasudevi Reddy, Professor in Developmental Psychology, University of Portsmouth, UK.

Μέλος τριμελούς Εξεταστικής Επιτροπής Διπλωματικής Εργασίας στο ΠΜΣ «Πολιτισμός, Παιδεία και Ανθρώπινη Ανάπτυξη» του Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών

Χρηστάκη, Αικ. (2016). *Η επίδραση της φτώχειας στην ανάπτυξη και στην εκπαίδευση των παιδιών*. Επόπτης: Γ. Κουγιουμουτζάκης.

Επόπτρια Διπλωματικών Εργασιών στο ΠΜΣ «Πολιτισμός, Παιδεία και Ανθρώπινη Ανάπτυξη» του Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών (σε προετοιμασία)

Γιαννενάκη Α. «Η διαπολιτισμική έρευνα για τη θεωρία προσκόλλησης»

Κουβαρά Μ. «Αναβίωση του συναισθήματος και ανακατασκευή της μνήμης»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΣΠΟΥΔΕΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ»: ΕΠΙΒΛΕΨΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΑΝΟΙΚΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ (ΕΑΠ) ΩΣ ΜΕΛΟΣ ΣΕΠ (ΣΥΝΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ).

2013-2014

A επόπτρια

- Φοιτήτρια: Ευθυμιάδου Φωτεινή

«Πολιτισμική κατασκευή του εαυτού, αυτοεκτίμηση και αναζήτηση βοήθειας από φίλους κατά τη μετάβαση από την ύστερη εφηβεία στην αρχή της ενηλικίωσης»

- Φοιτήτρια: Αντωνίου Ελισάβετ

«Διερεύνηση της επιθετικότητας των νηπίων στο πλαίσιο του συνεργατικού και του ανταγωνιστικού παιχνιδιού»

- Φοιτήτρια: Ζαπανιώτη Μαρία

«Διερεύνηση των πιθανών επιδράσεων της μουσικής πλαισίωσης στην αφήγηση παραμυθιού στο Νηπιαγωγείο»

B επόπτρια

- Φοιτήτρια: Τρίμπου Αγαθή (Α Επόπτρια: Ε. Τάφα)

«Οι απόψεις των εκπαιδευτικών πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης για τη χρήση των τεχνολογιών της πληροφορίας και της επικοινωνίας στο Δημοτικό Σχολείο»

- Φοιτήτρια: Δημηρά Αικατερίνη (Α Επόπτρια: Φ. Μπονώτη)

«Η χρήση του Διαδικτύου από παιδιά προεφηβικής ηλικίας. Ο κίνδυνος του εθισμού και η σχέση του με την ψυχοκοινωνική τους ανάπτυξη»

- Φοιτήτρια: Κυμιωνή Κατερίνα (Α Επόπτης: Π. Πανταζής)

«Οι επιπτώσεις της οικονομικο-κοινωνικής κρίσης στις σχέσεις μεταξύ γονέων και εφήβων»

2014-2015

A Επόπτρια

- Φοιτήτρια: Δουμουλιάκα Ζαχαρούλα

«Ενσυναίσθηση και κοινωνικές αλληλεπιδράσεις των μαθητών της Ε' και Στ' Τάξης του Δημοτικού Σχολείου»

- Φοιτήτρια: Γαλλιάκη Δήμητρα

«Το γονεϊκό ύφος της μητέρας και οι εκτιμήσεις της για τους φόβους του παιδιού»

B Επόπτρια

- Φοιτήτρια: Χριστοφορίδου Ελπίδα (Α Επόπτης: Ν. Χρηστάκης)

«Έφηβοι και κρίση: Διερεύνηση των αντιλήψεων και συναισθημάτων των εφήβων σχετικά με τη σημερινή οικονομικο-κοινωνική κρίση»

- Φοιτήτρια: Πιπιλίκα Ελένη (Α Επόπτρια: Π. Βορριά)

«Η χρήση του Διαδικτύου και των Κοινωνικών Δικτύων από έφηβους μαθητές και το νέο πλαίσιο της κοινωνικής αλληλεπίδρασης και της επικοινωνίας τους»

- Φοιτήτρια: Δούρου Θεώνη (Α Επόπτρια: Φ. Μπονώτη)

«Η ψυχική ανθεκτικότητα, αυτοαποτελεσματικότητα και επαγγελματική ικανοποίηση εκπαιδευτικών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης»

2015-2016 (σε προετοιμασία)

A Επόπτρια

- Φοιτήτρια: Μπαλασοπούλου Βιολέτα

«Ποιότητα της φιλίας στη μέση παιδική ηλικία και πολιτισμικές διαστάσεις της σχολικής βίας»

- Φοιτήτρια: Αναστοπούλου Γεωργία

«Μεταγνωστικές στρατηγικές και δημιουργική σκέψη των παιδιών προσχολικής ηλικίας στην επίλυση μαθηματικού προβλήματος»

B Επόπτρια

- Φοιτήτρια: Κοτσαύτη Γιωργία (Α Επόπτρια: Ε. Ανδρέου)

«Σχολικός εκφοβισμός: μία διερεύνηση των στάσεων και των αντιλήψεων των εφήβων για το φαινόμενο»

- Φοιτήτρια: Κωστακοπούλου Μαρία (Α Επόπτης: Ι. Δημάκος)

«Φαινόμενα εκφοβισμού στο Δημοτικό Σχολείο: ο ρόλος των μαθητών – παρατηρητών βίας»

Επόπτρια Πτυχιακών Εργασιών στο Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κρήτης
Ενδεικτικοί τίτλοι:

Χιώτη, Σ. «Το Εγώ στο Ρόλο και ο Ρόλος στο Εγώ μιας βουβής κουλτούρας»

Κατταβενού, Α. «Παιδική ηλικία και παιδική εργασία».

Ροδιτάκη Μ. «Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των Ελλήνων εφήβων»

Μπαϊρακταρίδου Φ. «Συνεργατικό μοντέλο μάθησης και Ζώνη Εγγύτερης Ανάπτυξης»

Σταυρέλη Ν. «Ενσυναίσθηση και σωματική νόηση»

Τσουτσάνη Β. «Οι επιδράσεις του διαζυγίου στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των παιδιών και των εφήβων»

Καρακωνσταντάκη Μ. «Σχέση αυτοεκτίμησης και γνωστικής ανάπτυξης στα παιδιά με δυσλεξία»

Κώστογλου Θ. «Αυτοεκτίμηση, αυτοαντίληψη και θυματοποίηση στο σχολείο»

Προβιδάκη Α. «Ο ρόλος των συναισθημάτων στην αυτοβιογραφική μνήμη»

7. ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ | ΣΥΛΛΟΓΟΥΣ | ΚΡΙΤΗΣ ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ | citations

ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΣΤΗ ΒΑΘΜΙΔΑ ΤΟΥ ΛΕΚΤΟΡΑ

Τακτικό μέλος της **Ελληνικής Ψυχολογικής Εταιρίας (ΕΛΨΕ)** από τον Μάιο 1997

Μέλος του **Παγκρήτιου Συλλόγου Οικογενειών για την Ψυχική Υγεία (1998)**

ΚΑΤΑ ΤΗ ΘΗΤΕΙΑ ΣΤΗ ΒΑΘΜΙΔΑ ΤΟΥ ΛΕΚΤΟΡΑ

Ιδρυτικό Μέλος του Μη Κυβερνητικού Οργανισμού «Ψ-πόλις», **Ινστιτούτου Ψυχολογικής, Κοινωνικής και Πολιτισμικής Ανάπτυξης** (από τον Δεκέμβριο του 2007)

Μέλος της Επιστημονικής Ομάδας του Κέντρου Ψυχικής Υγείας Ρεθύμνου. Συμμετοχή με Εισήγηση στο πλαίσιο των Σεμιναρίων Ευαισθητοποίησης Εθελοντών για την Ψυχική Υγεία. Θέμα εισήγησης: «Οικογένεια και Ψυχική Υγεία»

Διετέλεσα μέλος της **Συντακτικής Επιτροπής του Περιοδικού** της Φιλοσοφικής Σχολής τους Πανεπιστημίου Κρήτης «**Αριάδνη**» για δύο συναπτά ακαδημαϊκά έτη, 2006-2007 και 2007-2008 (τεύχη 13 και 14 αντίστοιχα).

Ενδεικτικές Αναφορές (citations)

Κουγιουμουτζάκης, Γ. (2008). Ψυχολογία εμβρύων, νεογνών και βρεφών: σύγχρονη αναπτυξιακή έρευνα. Στο Παιδιατρική 71, σελ. 331-344. (σελίδα 343, σημείωση 23, βιβλιογραφική αναφορά).

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΣΤΗ ΒΑΘΜΙΔΑ ΤΟΥ ΕΠΙΚΟΥΡΟΥ**ΚΡΙΤΗΣ ΣΤΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ**

Journal of Adolescence

«Ψυχολογία» της Ελληνικής Ψυχολογικής Εταιρίας

«Προσχολική και Σχολική Εκπαίδευση»

8. ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΕΡΓΟ**Επιτροπή Προπτυχιακών Σπουδών:**

Πρόεδρος, διευθυντές τομέων, Αικατερίνη Μπαντινάκη, Ευαγγελία Παπαδάκη, Τηλέμαχος Ιατρίδης, Ελένη Κατσαρού (απόφαση Γ.Σ. 143/17-4-13)

Τον κ. Ιατρίδη και την κα Κατσαρού αναπληρώνουν για το διάστημα της εκπαιδευτικής τους άδειας η κα Σταματίνα Κακλαμάνη και η κα Βασιλική Τσούρτου (απόφαση Γ.Σ. 151/9-4-14)

Υπεύθυνοι Βιβλιοθήκης:

Κακλαμάνη Στ., Τσαντηρόπουλος Α., Τσούρτου Β., Σαργιέντης Κ., Παπαδάκη Λ., Τέγος Σπ. (απόφαση Γ.Σ. 129/12-10-11)

Επιτροπή Κατατακτηρίων Εξετάσεων για το ακ. έτος 2014-2015

(απόφαση Γ.Σ. 151/9-4-14)

	Μάθημα	Μέλη Επιτροπής /Βαθμολογητές Α΄	Μέλη Επιτροπής/ Βαθμολογητές Β΄	Αναβαθμολογητές
1	Φιλοσοφία	Ανδρέας Λέμπεντεφ	Παναγιώτης Θεοδώρου	Μαρία Βενιέρη
2	Ψυχολογία	Βασιλική Τσούρτου	Τηλέμαχος Ιατρίδης	Δέσποινα Σταματοπούλου
3	Παιδαγωγική	Ελένη Κατσαρού	Αικατερίνη Δαλακούρα	Νικόλαος Παναγιωτόπουλος

Επιτροπή «Ασφαλείας και Υγείας» (απόφαση Γ.Σ. 148/18-12-13)

Τακτικά Μέλη:

1. Τσούρτου Βασιλική, Επίκουρη Καθηγήτρια
2. Μπαντινάκη Αικατερίνη, Λέκτορας
3. Τζανουδάκη Στέλλα, μέλος του Ε.Τ.Ε.Π.

9. Δια-κρατικές συνεργασίες

Στο πλαίσιο του προγράμματος **ERASMUS (2012-2013) για ανταλλαγές φοιτητών και εκπαιδευτικού προσωπικού**, επισκέφτηκα το Πανεπιστήμιο «Παρίσι XIII» (Τμήμα Ψυχολογίας). Συντονιστής στο Παρίσι 13: Dr Hakima Megherbi. Κατά την επίσκεψή μου στο Τμήμα, έδωσα 2 τρίωρες διαλέξεις στα γαλλικά με τίτλο: α) **“L’ intersubjectivité précoce: le développement du sens de Soi chez les nourissons”** («Πρώιμη διυποκειμενικότητα: η ανάπτυξης της αίσθησης του Εαυτού στα βρέφη») και β) **“La perception du nombre chez les nourissons”** (Η αντίληψη του αριθμού στα βρέφη).

10. ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

10.1. ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΣΤΗ ΒΑΘΜΙΔΑ ΤΟΥ ΛΕΚΤΟΡΑ

Διδακτορική Διατριβή με τίτλο «Πειραματική Μελέτη της Ανάπτυξης του Οπτικο-ακουστικού Συντονισμού κατά τη Βρεφική Ηλικία» (Τμήμα Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ρέθυμνο 1998).

Γ. Κουγιουμουτζάκης, Β. Τσούρτου (1999): «Η ανάπτυξη των αισθήσεων του εαυτού κατά τον Stern». Παιδί και Έφηβος: Ψυχική Υγεία και Ψυχοπαθολογία (Τόμος 1, Τεύχος 1, σελ. 36 – 65).

Β. Τσούρτου, Μ. Απελίδου, Σ. Βαβειάδου, Α. Φοινίκη, Λ. Χατζηβασίλη, (2002). «Διερεύνηση Αναγκών και η Στάση για την Ισότητα των Γυναικών Κατοίκων Ορεινών Απομακρυσμένων Περιοχών της Κρήτης» (ΚΕΘΙ / Γραμματεία Ισότητας/ Πρακτικά Συνεδρίου)

Τσούρτου, Β. & Κουγιουμουτζάκης, Γ. (2003). *Αναπτυξιακές τάσεις στην πρώιμη βρεφική αριθμητική ικανότητα. Ψυχολογικά Θέματα*, 9 (1), σελ. 24-54.

Μεταφραστικό έργο

J. Bruner (2002). *Making Stories: Law, Litterature, Life*. NY: Farrar, Straus and Giroux. Επιμέλεια: Γ. Κουγιουμουτζάκης (Μετάφραση: Β. Τσούρτου, Κ. Πολυδάκη, Γ. Κουγιουμουτζάκης). Τίτλος μετάφρασης: *Δημιουργώντας Ιστορίες: Νόμος, Λογοτεχνία, Ζωή*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

10.2. ΚΑΤΑ ΤΗ ΘΗΤΕΙΑ ΣΤΗ ΒΑΘΜΙΔΑ ΤΟΥ ΛΕΚΤΟΡΑ

Κουγιουμουτζάκης, Γ., Μαρκοδημητράκη, Μ. & Τσούρτου, Β. (2006). *Ψυχανάλυση και αναπτυξιακή ψυχολογία: καιροί συνεργασίας*. Νέα Εστία 160 (1795), σ.1100-1121.

Κουγιουμουτζάκης, Γ., Τσούρτου, Β., Μαρκοδημητράκη, Μ., Σεμιτέκολο, Μ. (2007). *Ο τρίτος δρόμος του Piaget και η διαφωνία του με τον Δαρβίνο*. Ψυχολογικά Θέματα 11-13, σελ. 9-32.

Λιοδάκης, Α., Κοκκινάκος, Γ., Τσούρτου, Β. και Γαβριλάκη, Ι. (2008). «Ανοιχτό Παράθυρο: ευρωπαϊκό πρόγραμμα για την προώθηση των πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων ατόμων με ψυχολογικά προβλήματα» στο Α. Λιοδάκης, Μ. Τζανάκης και Β. Τσούρτου (Επιμ. Έκδ.), Τέχνη και Ψυχιατρική. Αθήνα: Focus on Health.

Τσούρτου, Β., Χατζηνικολάου, Κ. (2011). «Με σοκολατένια φτερά τα παιδιά πετούν στον ουρανό». Χανιά: ΤΕΧΝΟΤΥΠ. [Τελική έκθεση των αποτελεσμάτων του ερευνητικού προγράμματος Έρευνα δράσης με παιδιά που εργάζονται

στο δρόμο (2009-2011). Πρόκειται για σύγγραμμα που διανέμεται δωρεάν σε κοινωφελή ιδρύματα, μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς και φορείς που εστιάζουν τη δράση τους στα παιδιά και εν γένει στις κοινωνικά ευπαθείς ομάδες].²

Μαρκοδημητράκη, Μ., Τσούρτου, Β., Κουγιουμουτζάκης, Γ. (2012). *Η ανάπτυξη και η εκπαίδευση των διδύμων*. Στο Χ. Χατζηρήστου και Η. Μπεζεβέγκης (Επ. έκδ.), Θέματα Ανάπτυξης και Προσαρμογής των Παιδιών στην Οικογένεια και στο Σχολείο (σελ. 355-392). Αθήνα: Πεδίο.

Επιμέλεια Τόμου Πρακτικών Συνεδρίου

Λιοδάκης, Α., Τζανάκης, Μ. και Τσούρτου, Β. (2008). *Τέχνη και Ψυχιατρική*. Αθήνα: Focus on Health.

10.3. ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΣΤΗ ΒΑΘΜΙΔΑ ΤΟΥ ΕΠΙΚΟΥΡΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Tsourtou, V. (2012). *Infants' intermodal perception of numerosity in an experimental study with objects and socially salient stimuli*. ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ (περιοδικό της Ελληνικής Ψυχολογικής Εταιρείας), **19** (4), 398-414.

Tsourtou, V. (2013). *Face-voice stimuli distract infants' attention from intermodal detection of numerical invariant*. International Journal of Computational Intelligence Studies, **2**, (1), 76 – 86.

Tsourtou, V., Hatzinikolaou, K. & Chatzinikolaou, C. (2014). *Action-research with children working in the streets of Athens, Greece*. Development in Practice **24** (3), 313-326.

Τσούρτου, Β. (2016). *Τα βρέφη και οι αριθμοί*. Στο Γ. Κουγιουμουτζάκης (Επ. Έκδ.): Το Συν- της Συγκίνησης: Ψυχολογία βρεφών και νηπίων. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Τσούρτου, Β. (2016). *Έρευνα της αντίληψης του αριθμού κατά τη βρεφική ηλικία*. Στο Γ. Κουγιουμουτζάκης (Επ. Έκδ.): Το Συν- της Συγκίνησης: Ψυχολογία βρεφών και νηπίων. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.

Μπάτζου, Κ. & Τσούρτου, Β. (υπό δημοσίευση). *Οι θετικές ψευδαισθήσεις για τον εαυτό και η ριψοκίνδυνη δράση στην εφηβεία: βιβλιογραφική ανασκόπηση*. Περιοδικό Ψυχολογία.

² Τη συγκεκριμένη εργασία, στο Υπόμνημα, την εντάσσω στα Ερευνητικά Προγράμματα, πριν τις Δημοσιεύσεις.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΩΝ

1. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΚΑΤΑ ΤΗ ΘΗΤΕΙΑ ΣΤΗ ΒΑΘΜΙΔΑ ΤΟΥ ΛΕΚΤΟΡΑ

Τσούρτου, Β., Χατζηνικολάου, Κ. (2011). «Με σοκολατένια φτερά τα παιδιά πετούν στον ουρανό». Τελική έκθεση των αποτελεσμάτων του ερευνητικού προγράμματος *Έρευνα δράσης με παιδιά που εργάζονται στο δρόμο (2009-2011)*.

Η συγκεκριμένη διαχρονική και διεπιστημονική έρευνα δράσης επιχείρησε να δώσει στα παιδιά που εργάζονται στους δρόμους της Αθήνας τη δυνατότητα να εκφράσουν - σ' ένα πλαίσιο αυτοδιάθεσης και ενεργητικής συμμετοχής - τις ανάγκες τους, τις απόψεις τους, τα συναισθήματα και τις προσδοκίες τους γύρω από τη φύση της εργασίας τους, τις «διαδρομές» τους στην πόλη και τη δυνατότητά τους για προσωπική και δια-προσωπική ανάπτυξη.

Η έρευνα εστιάστηκε αφενός στο ρόλο του κοινωνικού και πολιτισμικού πλαισίου, αφετέρου στις ψυχολογικές συνιστώσες της αναπτυξιακής φάσης των παιδιών που συμμετείχαν στην έρευνα και στον τρόπο που τα ίδια τα παιδιά κατασκευάζουν τα νοήματα και τις αναπαραστάσεις γύρω από την παιδική εργασία και τον τρόπο ζωής τους.

Τόπος διεξαγωγής της έρευνας: α) Κέντρο Συμπαράστασης του Παιδιού και της Οικογένειας και β) δρόμοι της Αθήνας (Κεραμεικός, Μοναστηράκι, Θησείο, Ψυρρή). Δείγμα: 60 παιδιά και έφηβοι που εργάζονται στο δρόμο.

Μέθοδος: α) συνεντεύξεις με τα παιδιά, την οικογένειά τους, τους ανθρώπους της γειτονιάς και τους κοινωνικούς λειτουργούς που εργάζονται μαζί τους, β) συμμετοχική παρατήρηση, γ) εφαρμογή εικαστικών μέσων για την αυτοέκφραση και τεχνικών εκδραμάτισης, όπως «Θέατρο για την Ανάπτυξη» (Theatre for Development).

Φορείς Υλοποίησης: Το πρόγραμμα υλοποιήθηκε από το Τμήμα Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Κρήτης (Εργαστήριο Ψυχολογίας), σε συνεργασία με τον Μη Κυβερνητικό Οργανισμό «Ψ-πόλις» (Ινστιτούτο Ψυχολογικής, Κοινωνικής και Πολιτισμικής Ανάπτυξης).

Φορείς Χρηματοδότησης: χρηματοδοτήθηκε από τον ΕΛΚΕ του Παν/μίου Κρήτης και από το Κοινωνικό Ίδρυμα Ι.Σ. Λάτση.

Αποτελέσματα

Ενδεικτικά συμπεράσματα που προκύπτουν από τη μελέτη είναι τα εξής:

- Τα παιδιά που εργάζονται στους δρόμους της Αθήνας, αντιλαμβάνονται την εργασία αφενός ως «καθήκον» να βοηθήσουν την οικογένειά τους, αφετέρου ως έναν χώρο όπου τους παρέχονται εναλλακτικοί τρόποι «εκπαίδευσης», «καριέρας», «ψυχαγωγίας», «κοινωνικοποίησης», «αυτοδιαχείρισης» και «ανεξαρτοποίησης» μέσω της οικονομικής τους χειραφέτησης
- Στο δείγμα μας, τα σύνορα μεταξύ παιδικής ηλικίας και ενήλικης ζωής δεν είναι διακριτά. Παιδιά και ενήλικες δεν ζουν σε αντιπαράθεση, αλλά λειτουργούν ως συνοδοιπόροι σε μία δυναμική διαδικασία του «είναι» και του «ανήκειν»
- Στο δρόμο, τα δικαιώματα των παιδιών συχνά παραβιάζονται και η ταυτότητά τους βιώνεται συχνά σε σύγχυση, καθώς διαμορφώνεται σε σχέση με τα εθνοτικά και κοινωνικά στερεότυπα που κυριαρχούν εντός και εκτός της υπό μελέτη ομάδας
- Η ενεργή συμμετοχή των παιδιών στα θεατρικά και εικαστικά δρώμενα και η δυνατότητα που τους δόθηκε να «φτιάξουν ιστορίες» τα βοήθησε να αναπαραστήσουν τις συγκρούσεις (σε ενδο- και δια-προσωπικό επίπεδο) που βιώνουν μέσα στις «διαδρομές» τους στην πόλη
- Το Θέατρο-για-την-Ανάπτυξη (Theatre for Development) αναδεικνύει τον σημαντικό ρόλο της κουλτούρας στην καθημερινή αναπτυξιακή διεργασία, με σεβασμό στις ανάγκες της υπό μελέτη κοινότητας, αλλά και στην ιδιαιτερότητα του κάθε παιδιού

Αποτίμηση του ερευνητικού έργου

α) το θέμα που μας απασχόλησε ερευνητικά είναι εξαιρετικά κρίσιμο, καθώς εμπίπτει σε δράσεις προάσπισης της ισότητας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αλλά και της στήριξης ευπαθών κοινωνικά ομάδων. Η υλοποίηση τέτοιων ερευνητικών έργων είναι εφικτή μόνο υπό το πρίσμα συνεργασιών μεταξύ εκπαιδευτικών φορέων (π.χ. Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων), μη κυβερνητικών οργανισμών και ιδιωτικής πρωτοβουλίας ή ιδρυμάτων κοινής ωφελείας,

β) η έρευνα για την παιδική εργασία εμπεριέχει σημαντικές δυσκολίες και περιορισμούς τόσο σε μεθοδολογικό όσο και σε δεοντολογικό επίπεδο. Η παρούσα ερευνητική δράση ανέδειξε για μία ακόμη φορά την ανάγκη

διαμόρφωσης ενός νέου ερευνητικού παραδείγματος (Ennew & Stewart-Kruger, 2003), στο πλαίσιο του οποίου ο δρόμος θα πρέπει να καθίσταται το πεδίο έρευνας, για να λαμβάνεται υπόψη η δυναμική των παιδιών αλλά και τα δίκτυα που εμπλέκονται στην παιδική εργασία. Ζωτικής σημασίας είναι διαχρονικές έρευνες με τα παιδιά και όχι για τα παιδιά – μελέτες που θα σέβονται τα δικαιώματα των παιδιών, των οικογενειών και της κουλτούρας τους.

γ) μέσα από τη χρηματοδότηση που λάβαμε από το Κοινωνοφελές Ίδρυμα Ι.Σ. Λάτση και από τον Λογαριασμό Έρευνας (ΕΛΚΕ) του Παν/μίου Κρήτης, καταφέραμε να εντάξουμε στην επιστημονική ομάδα κοινωνικούς επιστήμονες που εργάστηκαν εθελοντικά, λαμβάνοντας φυσικά μία ελάχιστη αμοιβή για τα τρέχοντα έξοδα και τις μετακινήσεις τους στα πλαίσια της διεπιστημονικής επιτόπιας έρευνας που διεξήχθη στους δρόμους και τις πλατείες της Αθήνας με παιδιά που εργάζονται στο δρόμο.

δ) ως επιστημονική υπεύθυνη κρίνω σκόπιμο να αναφέρω ότι η συγκεκριμένη έρευνα δράσης ήταν πολύτιμη εμπειρία για μένα όσον αφορά στην κατανόηση των αναγκών του υπό μελέτη πληθυσμού, αλλά και στη δικτύωσή μου με ειδικούς που ασχολούνται ακαδημαϊκά και εμπειρικά με το ζήτημα της παιδικής και εφηβικής εργασίας.

Διάχυση των αποτελεσμάτων

- 1 ξενόγλωσσο άρθρο (Tsuroutou, V., Hatzinikolaou, K., Chatzinikolaou, C. *Action research with children working on the streets of Athens, Greece*)

- Ανακοινώσεις σε ημερίδες / συνέδρια (Συμπόσιο στο Πανεπιστήμιο Κρήτης, Ανακοίνωση σε συνέδριο της Ελληνικής Ψυχολογικής Εταιρίας στο Πανεπιστήμιο Αλεξανδρούπολης και Ομιλία στην Ημερίδα που διοργάνωσε το Κοινωνοφελές Ίδρυμα Ι.Σ. Λάτση)

- Πτυχιακές εργασίες (επόπτρια Β. Τσοούρτου) δύο φοιτητριών του Τμήματος Φιλοσοφικών και Κοινωνικών Σπουδών, οι οποίες εκπαιδεύτηκαν στη συμμετοχική παρατήρηση από την κοινωνική ανθρωπολόγο και συμμετείχαν στην επιτόπια έρευνα με τα παιδιά: α) Σ. Χιώτη, *Το Εγώ στο Ρόλο και ο Ρόλος στο Εγώ μιας «βουβής» κουλτούρας* και β) Α. Κατταβενού, *Παιδική ηλικία και παιδική εργασία*.

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΣΤΗ ΒΑΘΜΙΔΑ ΤΟΥ ΕΠΙΚΟΥΡΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΓΑΛΟΥ ΜΕΓΕΘΟΥΣ (ΥΠΟΤΡΟΦΙΕΣ ΓΙΑ ΥΠΟΨΗΦΙΟΥΣ ΔΙΔΑΚΤΟΡΕΣ, ΕΛΚΕ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΚΡΗΤΗΣ) – Ερευνητική Ομάδα: Τσοούρτου Βασιλική (Επιστημονική Υπεύθυνη), Υποψήφιος Διδάκτωρ: Αλεξάνδρα Μίσκου, Μέλη της Ερευνητικής Ομάδας: Κοκκινάκη Θεανώ (Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Αναπτυξιακής, Πανεπιστήμιο Κρήτης), Χατζηνικολάου Κορνηλία (Λέκτωρ Εξελικτικής Ψυχοπαθολογίας, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης), Vasudevi Reddy (Professor in Developmental Psychology, University of Portsmouth, UK).

Περίληψη της έρευνας

Θεωρητικό πλαίσιο

Οι αυτο-αναφορικές συγκινήσεις, και συγκεκριμένα η ντροπαλότητα και η περηφάνια έχουν απασχολήσει βιβλιογραφικά και ερευνητικά πλήθος ερευνητών. Ωστόσο, οι απόψεις των επιστημόνων σχετικά με τον χρόνο ανάδυσης των παραπάνω συγκινήσεων είναι ποικίλες και συχνά αντικρουόμενες.

Αναφορικά με την ντροπαλότητα, θα μπορούσαμε να ομαδοποιήσουμε τις αντίστοιχες θεωρίες σε δυο ομάδες: στην πρώτη ομάδα, στην οποία εντάσσονται οι ερευνητές που υποστηρίζουν ότι στους πρώτους μήνες της ζωής εμφανίζεται μόνο η φοβισμένη ντροπαλότητα (fearful shyness) (Buss, 1980, 1986· Asendorpf, 1990, 1993· Lewis, 1995), και στη δεύτερη ομάδα, στην οποία εντάσσονται οι ερευνητές που υποστηρίζουν ότι από τους πρώτους κιόλας μήνες είναι παρούσα η θετική ντροπαλότητα (positive shyness) (Izard & Hyson, 1986· Reddy, 2000, 2001/2003, 2005, 2008· Colonesi et al., 2013).

Σχετικά με την επίδειξη (showing off), την συμπεριφορά δηλαδή που προοιωνίζει την ανάπτυξη της περηφάνιας, ο χρόνος ανάδυσης ποικίλει μεταξύ των ερευνητών. Συγκεκριμένα, η Amsterdam (1972) υποστηρίζει πως η επίδειξη, δηλαδή ο καλλωπισμός των βρεφών και ο αυτοθαυμασμός τους μπροστά στον καθρέφτη, όπως η ίδια την ορίζει, παρατηρείται στους 14 μήνες. Ο Lewis (1995, 2000) υποστηρίζει ότι η επίδειξη δεν παρατηρείται νωρίτερα από τα τρία χρόνια, καθώς το βρέφος από τότε και μετά αποκτά επίγνωση όχι μόνο της προσοχής του άλλου που κατευθύνεται στον εαυτό του, αλλά και των

στόχων και των κανόνων προκειμένου να αξιολογήσει μια πράξη, και επιπλέον, τότε αναπτύσσεται το συναίσθημα της περηφάνιας, συναίσθημα που υποκινεί την επίδειξη.

Αντίθετα, οι Trevarthen (1992) και Reddy (2005, 2008) υποστηρίζουν ότι η ενεργή επίδειξη σε ένα ακροατήριο, οι ασυνήθιστες, ακραίες ή έξυπνες πράξεις με τον εαυτό ξεκινούν μετά τους έξι μήνες. Τότε, το βρέφος αντιλαμβάνεται τον εαυτό του ως παρουσία που μπορεί να παρουσιασθεί στους άλλους και είναι ικανό να αντιλαμβάνεται τις προθέσεις του άλλου με τον οποίο συνδιαλέγεται. Όσον αφορά στο πρώτο εξάμηνο της ζωής, η Reddy (2005) τονίζει ότι παρατηρούνται παρόμοιες συμπεριφορές, οι οποίες αποτελούν, αφενός επιθυμία για επικοινωνία και για δημιουργία αμοιβαίας αλληλεπίδρασης, και αφετέρου, προσπάθειες αναζήτησης ή διατήρησης της προσοχής του άλλου, και όχι επιδείξεις ανόητων, έξυπνων ή δύσκολων πράξεων.

Στόχοι της έρευνας

Η διερεύνηση και η συστηματική έρευνα της θετικής ντροπαλότητας και της επίδειξης στην πρώτη βρεφική ηλικία σε νατουραλιστικό πλαίσιο κρίνουμε ότι είναι σημαντικά περιορισμένη σε σύγκριση με την έρευνα των παραπάνω συγκινήσεων στη νηπιακή ηλικία.

Η παρούσα συγχρονική νατουραλιστική έρευνα εστιάζεται στην αναπτυξιακή προοπτική των αυτοαναφορικών συγκινήσεων κατά την πρώτη βρεφική ηλικία. Οι συγκινησιακές συμπεριφορές της θετικής ντροπαλότητας και της περηφάνιας του βρέφους συνδέονται με την επίγνωση του εαυτού. Επίσης, οι δυο αυτές συγκινήσεις μπορούν να θεωρηθούν, κατά τη γνώμη μας, ως οι δυο όψεις του ίδιου νομίσματος και του ίδιου στόχου: να προσελκύσω την προσοχή και το ενδιαφέρον του άλλου και να τον προσκαλέσω ή να διατηρήσω την αλληλεπίδραση. Γι' αυτούς τους λόγους επιλέξαμε να μελετήσουμε ταυτόχρονα και τις δυο συγκινησιακές συμπεριφορές.

Στόχος της έρευνας είναι η διερεύνηση των αυτοαναφορικών συγκινήσεων (self-conscious emotions) κατά τη βρεφική ηλικία από τον 4^ο μέχρι και τον 10^ο μήνα. Πιο συγκεκριμένα, θα μελετήσουμε την έναρξη εκδήλωσης των συγκινήσεων της θετικής ντροπαλότητας (positive shyness) και της περηφάνιας (pride), μέσω της συμπεριφοράς της επίδειξης (showing off), στην πρώτη βρεφική ηλικία, ως μια αυθόρμητη εκδήλωση από μεριάς των βρεφών, προκειμένου να κερδίσουν την προσοχή του Άλλου και να τον προσκαλέσουν σε αλληλεπίδραση.

Επιμέρους στόχοι της έρευνας είναι η διερεύνηση της πιθανής διαφοροποίησης στον τρόπο που αλληλεπιδρούν η μητέρα και ο ξένος με το βρέφος πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την εκδήλωση των συγκινησιακών εκφράσεων της θετικής ντροπαλότητας και της περηφάνιας, καθώς και η διερεύνηση πιθανής διαφοροποίησης από μεριάς του βρέφους της συχνότητας και της δομής αυτών των συγκινήσεων προς τη μητέρα και τον ξένο.

Υποθέσεις

1. Υποθέτουμε ότι σε πρώτο χρόνο, κατά την είσοδο της ξένης στο σπίτι (Συνθήκη 1), το βρέφος είναι πιθανό να επιδείξει περισσότερες ντροπαλές συμπεριφορές. Αντιθέτως, σε δεύτερο χρόνο, κατά την ελεύθερη αλληλεπίδραση – συντροφιά (Συνθήκη 2), υποθέτουμε ότι λόγω της εξοικείωσης του βρέφους με την ξένη, είναι πιο πιθανό το βρέφος να κάνει περισσότερες επιδείξεις.
2. Υποθέτουμε ότι κατά την ελεύθερη αλληλεπίδραση με μουσική, πιθανώς το βρέφος να επιδείξει περισσότερες αστείες, παράξενες συμπεριφορές (επιδείξεις) σε σύγκριση με την ελεύθερη αλληλεπίδραση χωρίς μουσική.
3. Εκτός από τις κοινωνικές – πολιτισμικές διαφοροποιήσεις σε επίπεδο μικρο-συστήματος της οικογένειας, λαμβάνουμε υπόψη μας και την ιδιοσυγκρασία τόσο του βρέφους όσο και της μητέρας. Υποθέτουμε λοιπόν ότι εξαιτίας της πιθανής διαφορετικής ιδιοσυγκρασίας και του διαφορετικού κοινωνικού – πολιτισμικού υπόβαθρου, ίσως υπάρξουν διαφορές μεταξύ της αλληλεπίδρασης μητέρας – βρέφος – ξένης, ως προς τον τρόπο εκμείωσης, ανταπόκρισης, ενίσχυσης ή/και συν-ρύθμισης των αυτεπίγνωτων συγκινήσεων που πιθανώς να εκδηλώσει το βρέφος.
4. Υποθέτουμε ότι οι επιδείξεις και οι ντροπαλές συμπεριφορές των βρεφών ηλικίας 8 – 10 μηνών, θα εμφανίσουν ποιοτικές δομικές διαφορές (πιο σύνθετη δομή, πιο εμπρόθετες και συντονισμένες κινήσεις, πιο πλούσιο ρεπερτόριο) σε σύγκριση με τις αντίστοιχες συμπεριφορές σε βρέφη ηλικίας 4 – 6 μηνών.

Μέθοδος

Στην έρευνα συμμετέχουν 80 βρέφη ηλικίας 4 έως 10 μηνών μαζί με τις μητέρες τους. Ο πατέρας βρίσκεται στο σπίτι και είναι αυτός που βιντεοσκοπεί την αλληλεπίδραση, ενώ η ερευνήτρια έχει τον ρόλο του ξένου.

Ερευνητική διαδικασία

Η επαφή με τα υποκείμενα της έρευνας έγινε κυρίως μέσω των παιδιάτρων του Νομού Ρεθύμνου, οι οποίοι αφού ενημερώθηκαν για τους σκοπούς της έρευνας, επικοινωνήσαν προσωπικά με τους γονείς και τους έδωσαν την ενημερωτική επιστολή της ερευνήτριας. Η ερευνήτρια – ξένη, πριν από τη λήψη, επισκέφθηκε το σπίτι κάθε οικογένειας για δυο φορές από μια ώρα, προκειμένου τόσο οι γονείς όσο και το βρέφος να έχουν ήδη μια επαφή μαζί της. Με τις επισκέψεις αυτές επιδιώξαμε να υπάρξει εξοικείωση μεταξύ μητέρας – βρέφους – ερευνήτριας με σκοπό να αποφευχθούν τυχόν φοβικές, αρνητικές συμπεριφορές εκ μέρους του βρέφους, να νιώσει πιο άνετα η μητέρα και η ερευνήτρια, και συνεπώς να έχουμε φυσικό, οικείο περιβάλλον κατά την αλληλεπίδραση.

Εντός 3 – 5 ημερών από την τελευταία επίσκεψη, η ερευνήτρια επισκέφθηκε τις οικογένειες και έγινε η λήψη. Τα υποκείμενα βιντεοσκοπήθηκαν για 15 περίπου λεπτά στο σπίτι τους σε δυο Συνθήκες. Στην 1^η Συνθήκη η μητέρα με το βρέφος της άνοιξαν την πόρτα του σπιτιού τους και εισήλθε η ερευνήτρια-ξένη. Ο πατέρας βρισκόταν απέναντι από την τριάδα και με μια φορητή κάμερα βιντεοσκοπούσε την αλληλεπίδραση για 3 λεπτά. Στη 2^η Συνθήκη η τριάδα μητέρα-βρέφος-ξένη αλληλεπίδρασαν ελεύθερα σε μέρος που επιθυμούσε η μητέρα και το βρέφος. Στα πρώτα 3 λεπτά η αλληλεπίδραση ήταν χωρίς μουσική. Για τα επόμενα 4 λεπτά η αλληλεπίδραση ήταν με μουσική, ενώ τα τελευταία 3 λεπτά η αλληλεπίδραση συνεχίστηκε χωρίς μουσική. Κατά τη διάρκεια της ελεύθερης αλληλεπίδρασης, ο πατέρας βιντεοσκοπούσε με μια φορητή κάμερα, ενώ μια σταθερή κάμερα βρισκόταν πίσω από τη μητέρα-βρέφος και κατέγραφε την ξένη.

Στο τέλος της λήψης ακολούθησε μια σύντομη συζήτηση με τους γονείς σχετικά με την ιδιοσυγκρασία του βρέφους, καθώς και την εμφάνιση και τον χρόνο ανάδυσης των συγκεκριμένων συγκινησιακών αντιδράσεων που ενδιαφέρουν την ερευνήτρια.

Επιλέξαμε να μελετήσουμε τη συμπεριφορά των υποκειμένων σε φυσικό περιβάλλον (στο σπίτι τους με την παρουσία της μητέρας), καθώς όπως αναφέρουν σύγχρονοι αναπτυξιακοί ψυχολόγοι (βλ. ενδεικτικά Trevarthen, 1992, 1998/2006· Κουγιουμουτζάκης, 1992, 1998/2006· Reddy, 2000, 2001/2003· Μαζοκοπάκη, 2007), το οικείο φυσικό περιβάλλον του παιδιού ευνοεί την εκδήλωση αυθόρμητης συμπεριφοράς και την έκφραση των συναισθημάτων.

Επιπλέον, επιλέξαμε τη συνθήκη του ξένου, διότι σύμφωνα με τα νέα ευρήματα στο χώρο της αναπτυξιακής ψυχολογίας (βλ. ενδεικτικά Trevarthen, 1992· Reddy, 2000, 2005, 2008· Colonnese, et al. 2013), το βρέφος δίνει περισσότερη προσοχή στα νέα-ξένα πρόσωπα απ' ό,τι στα οικεία. Ακόμη, με τη συνθήκη του ξένου θέλαμε αφενός να δώσουμε μια άλλη διάσταση και έννοια στον ξένο από αυτήν που τον συσχετίζει με την έκφραση αρνητικών συγκινήσεων (βλ. ενδεικτικά Robson, Pedersen &, 1969· Brooks & Lewis, 1976· Sroufe, 1977· Kagan, Reznick, Snidman, Gibbons & O.Johnson, 1988), και αφετέρου να ερευνήσουμε αν και κατά πόσο συσχετίζεται με τις θετικές συγκινησιακές αντιδράσεις της ντροπαλότητας και της περηφάνιας.

Επιπρόσθετα, επιλέξαμε να βρίσκεται στο χώρο ο πατέρας και να βιντεοσκοπεί ο ίδιος, γιατί έτσι υποθέσαμε ότι μητέρα και βρέφος θα νιώθουν ασφάλεια και οικειότητα, θα επιτύχουμε φυσική αλληλεπίδραση και ίσως έτσι ξεχαστεί πιο εύκολα η παρουσία της κάμερας.

Τέλος, επιλέξαμε στη 2^η Συνθήκη να υπάρξει και μουσική, καθώς σύμφωνα με σύγχρονες έρευνες στο χώρο της ψυχολογίας (βλ. ενδεικτικά Malloch & Trevarthen, 2009· Μαζοκοπάκη, 2007), οι αλληλεπιδράσεις μητέρας-βρέφους χαρακτηρίζονται από την πρώτη στιγμή από ρυθμικές, μελωδικές φωνοποιήσεις, ρυθμικές κινήσεις του σώματος, πλούσιο συγκινησιακό ύφος και αύξηση της επιθυμίας του βρέφους για επιδείξεις, επαίνους και επιβράβευση.

Η καταγραφή των αλληλεπιδράσεων έγινε με δυο ειδικές κάμερες με ενσωματωμένο μικρόφωνο και οι δυο ταυτόχρονα λήψεις μονταρίστηκαν. Η μικρο-ανάλυση των συμπεριφορών των υποκειμένων γίνεται με το λογισμικό πρόγραμμα INTERACT 14. Ενδεικτικά, διερευνούνται και μικροαναλύονται οι εξής συμπεριφορές που σχετίζονται με την θετική ντροπαλότητα και την επίδειξη:

Θετική ντροπαλότητα

- κλίση του κεφαλιού προς τη μητέρα και πιθανή συν-εμφάνιση ντροπαλού χαμόγελου
- κοίταγμα προς άλλη κατεύθυνση και σύντομη επιστροφή του βλέμματος στον επικοινωνιακό σύντροφο
- στροφή του κεφαλιού ή/και του βλέμματος προς ή μακριά από τον επικοινωνιακό σύντροφο και σύντομη επιστροφή του κεφαλιού σε αυτόν
- στροφή του κεφαλιού ή/και του βλέμματος συνοδευόμενη από χαμόγελο ντροπαλότητας χωρίς ή με φωνοποίηση και σύντομη επιστροφή του σε αυτόν
- χαμόγελο ντροπαλότητας συνοδευόμενο από κίνηση του χεριού που επιχειρεί να κρύψει το πρόσωπο ή το στόμα

Επίδειξη

- αστείες, παράξενες ή ανόητες κινήσεις μπροστά στον καθρέφτη
- τέντωμα του κορμού ή/και των άκρων (π.χ. πατάει στις μύτες των ποδιών)
- εκδήλωση χαμόγελου περηφάνιας με ή χωρίς φωνοποίηση
- κινήσεις αυτοθαυμασμού (όπως παλαμάκια, φιλί στο είδωλό του στον καθρέφτη, κινήσεις καλλωπισμού)
- επανάληψη περιέργων ή μαθημένων κόλπων όταν είναι το επίκεντρο της προσοχής

Όλες οι παραπάνω συμπεριφορές θα προσδιοριστούν με ακρίβεια και με βάση συγκεκριμένα κριτήρια όπως έχουν προκύψει από ευρήματα και κατηγοριοποιήσεις προηγούμενων σχετικών ερευνών (Reddy, 2001/2003, 2005, 2008).

Χρονοδιάγραμμα

Φεβρουάριος-Ιούνιος 2016	Εκπαίδευση στο πρόγραμμα μικρο-ανάλυσης INTERACT14
Ιούλιος 2016-Μάρτιος 2017	Μικρο-ανάλυση και ποιοτική ανάλυση των δεδομένων
Απρίλιος-Ιούλιος 2017	Στατιστική ανάλυση των δεδομένων
Αύγουστος-Δεκέμβριος 2017	Συγγραφή ευρημάτων της έρευνας και συμπερασμάτων
Ιανουάριος-Μάρτιος 2018	Ολοκλήρωση διατριβής και υποστήριξη

2. Δημοσιεύσεις

ΠΡΙΝ ΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΣΤΗ ΒΑΘΜΙΑ ΤΟΥ ΛΕΚΤΟΡΑ

Διδακτορική Διατριβή

«Πειραματική Μελέτη της Ανάπτυξης του Οπτικο-ακουστικού Συντονισμού κατά τη Βρεφική Ηλικία»

Εισαγωγή

Η έρευνα πάνω στη δια-αισθητηριακή αντίληψη των βρεφών (Meltzoff & Borton, 1979· Spelke & Owsley, 1979) έχει αποδείξει τη λειτουργία μηχανισμών τέτοιων όπως του δια-αισθητηριακού συντονισμού οπτικών και ακουστικών, αλλά και οπτικών και απτικών ή κιναισθητικών ερεθισμάτων. Το βρέφος θεωρείται στις μέρες μας ως μία οργανωμένη ολότητα, ως πρόσωπο που παρουσιάζει εμπρόθετες συμπεριφορές, προικισμένο με δια-αισθητηριακές αντιληπτικές ικανότητες, παρούσες ήδη στη γέννηση (Kugiumutzakis, 1985· Meltzoff & Moore, 1977).

Ως *δια-αισθητηριακός συντονισμός* ορίζεται η ικανότητα ανίχνευσης αντιστοιχιών μεταξύ ερεθισμάτων που προέρχονται από διαφορετικές αισθήσεις (Jones, 1981). Η εν λόγω αντιληπτική ικανότητα, δηλαδή η ικανότητα συντονισμού των πληροφοριών που προέρχονται από δύο διαφορετικές αισθήσεις, χαρακτηρίζεται ακόμη και ως *δια-αισθητηριακή μεταβίβαση*. Για παράδειγμα, ως δια-αισθητηριακή μεταβίβαση χαρακτηρίζεται το ταίριασμα του σχήματος του στόματος με τον ήχο που εκφωνείται (Bee, 1992). Επίσης, ο δια-αισθητηριακός συντονισμός μπορεί να αφορά στη μεταβίβαση μίας πληροφορίας από μία αίσθηση σε μία άλλη, η οποία όμως μεταβίβαση γίνεται σε διαφορετική χρονική στιγμή. Ένα αντίστοιχο παράδειγμα είναι η οπτική αναγνώριση ενός αντικειμένου, το οποίο σε προηγούμενη χρονική στιγμή είχε εξερευνηθεί μόνο με την αφή.

Στόχοι της παρούσας μελέτης

Τα ερωτήματα που ερευνώνται στην παρούσα μελέτη αφορούν στην ανάπτυξη του φαινομένου του *διασυντονισμού* της αριθμητικής ισοδυναμίας ανάμεσα σε ακουστικά και οπτικά ερεθίσματα, στις διαφοροποιήσεις που χαρακτηρίζουν τη συγκεκριμένη διαντιληπτική ικανότητα κατά φύλο και ηλικία, και σε ορισμένους παράγοντες που ελέγχονται πειραματικά προκειμένου να βρεθεί ο ρόλος που παίζουν στη διαμόρφωση ή όχι συνθηκών που εμπλέκονται στην εμφάνιση, εξασθένιση ή ενίσχυση της συγκεκριμένης αντιληπτικής ικανότητας. Τέτοιοι παράγοντες είναι η ομοιογένεια ή ανομοιογένεια των οπτικών ερεθισμάτων, η ποιότητα των ηχητικών και οπτικών ερεθισμάτων καθώς και ο αριθμητικός συνδυασμός προβολής των οπτικών ερεθισμάτων, και η ποσότητα των ηχητικών ερεθισμάτων.

Δομή της Διατριβής

Στο Α΄ Μέρος (θεωρητικό) της παρούσας μελέτης γίνεται αναφορά σε ψυχολογικές προσεγγίσεις αλλά και σε ερευνητικά δεδομένα που αφορούν στην πρώιμη βρεφική διαντιληπτική ικανότητα, στην αντίληψη και τη διάκριση του πληθικού αριθμού.

Στο Β΄ Μέρος (εμπειρικό) γίνεται περιγραφή της μεθόδου μελέτης του *διασυντονισμού* των αριθμητικών αντιστοιχιών, δηλαδή περιγράφονται οι υποθέσεις, ο πειραματικός σχεδιασμός, οι πειραματικές συνθήκες, το είδος της μικροανάλυσης και οι μεταβλητές ανάλυσης, το μοντέλο στατιστικής ανάλυσης που χρησιμοποιηθήκε, τα αποτελέσματα και τα αντίστοιχα συμπεράσματα.

Στο πρώτο υποκεφάλαιο του 1ου κεφαλαίου του Α΄ Μέρους, γίνεται μία σύντομη αναφορά στη Μορφολογική Ψυχολογία και ιδιαίτερα στο πώς οργανώνουν τα βρέφη τα αισθητηριακά δεδομένα. Σύμφωνα με την Gestalt, οι αισθήσεις δεν διαχωρίζονται αρχικά από την αντίληψη, σε αντίθεση με την άποψη που είχε υποστηριχτεί από προηγούμενους θεωρητικούς, ότι δηλαδή οι αισθήσεις προηγούνται της αντίληψης. Για τους ψυχολόγους της Gestalt, αφενός το βρέφος είναι εξ αρχής ικανό να οργανώνει τα αισθητηριακά δεδομένα σύμφωνα με τους νόμους της “καλής μορφής”, αφετέρου, το βρέφος τείνει να διασυντονίζει τις αισθητηριακές του εμπειρίες (Koffka, 1965). Σε αντίθεση με τη θεωρία της Σύνδεσης και γενικότερα τον εμπειρισμό, η Gestalt θέτει ως προϋπόθεση της αντιληπτικής ικανότητας την ύπαρξη καθορισμένων - ενδογενών - δομών (νόμων οργάνωσης).

Στο δεύτερο υποκεφάλαιο του 1ου κεφαλαίου του Α΄ Μέρους, γίνεται αναφορά στη θεωρία του Piaget και ιδιαίτερα παρατίθενται τα σημεία της πιαζεϊκής θεώρησης που εστιάζονται στο *διασυντονισμό* των αισθησιο-κινητικών σχημάτων και στην πρώιμη βρεφική αντίληψη. Η γενετική ψυχολογία του Piaget δέχεται κάποια σημεία της Μορφολογικής Ψυχολογίας, καθώς υπάρχει μία εννοιακή σχέση ανάμεσα στη “μορφή” της Gestalt και το “σχήμα” του Piaget. Ωστόσο, ο Piaget διαφοροποιεί εντελώς το αντιληπτικό από το ευρύτερο γνωστικό σύστημα, θεωρώντας την αντίληψη ξέχωρη από την ανάπτυξη της νοημοσύνης. Ο Piaget κάνει λόγο για *διασυντονισμό* όχι των αντιληπτικών δεδομένων, αλλά των αισθησιο-κινητικών “σχημάτων”.

Τέλος, στο τρίτο υποκεφάλαιο του 1ου κεφαλαίου του Α΄ Μέρους, γίνεται αναφορά στην οικολογική προσέγγιση της αντίληψης (Gibson, 1966). Ο Gibson, σε αντίθεση με την Gestalt, κάνει λόγο για τις φυσικές ιδιότητες που παρέχονται στο βρέφος ως πληροφορίες διαθέσιμες στα ίδια τα αντικείμενα του περιβάλλοντος (*affordances*) και τις οποίες το βρέφος αντιλαμβάνεται άμεσα και α-τροπικά. Ο Gibson, σε αντίθεση με την Gestalt, δεν κάνει λόγο για έμφυτες δομές, αλλά για μία άμεση και ενεργητική αντίληψη, η οποία είναι παρούσα ήδη στη γέννηση - έμφυτη ικανότητα αντίληψης των προσφορών του περιβάλλοντος. Το βρέφος σταδιακά μαθαίνει να διαφοροποιεί τις αντιλήψεις του. Έτσι εισάγεται η θεωρία της Διαφοροποίησης (*Differentiation Theory*) στην ψυχολογία της αντίληψης, η

οποία έρχεται σε αντίθεση με την άποψη του Piaget ότι αρχικά οι αισθήσεις είναι διαφοροποιημένες και σταδιακά ενοποιούνται (Θεωρία Εμπλουτισμού, βλ. Enrichment Theory).

Στο 2ο Κεφάλαιο του Α΄ Μέρους, γίνεται αναφορά σε σύγχρονα θεωρητικά και εμπειρικά δεδομένα που αφορούν στον *διασυντονισμό* των αντιληπτικών συστημάτων κατά την πρώιμη βρεφική ηλικία. Πιο συγκεκριμένα, παρουσιάζονται προσεγγίσεις της βρεφικής αντίληψης του ανθρώπινου προσώπου και της φωνής, καθώς και των αντικειμένων είτε σε τρισδιάστατη είτε σε δισδιάστατη μορφή. Αναφέρονται ικανότητες *διασυντονισμού* των βρεφών από το χώρο της μίμησης, αλλά και από το χώρο των πειραματικών μελετών που βασίζονται στη μέθοδο της εξοικείωσης, του προτιμησησικού κοιτάγματος και άλλων σύγχρονων τεχνικών. Επίσης, γίνεται αναφορά και σε πειραματικά δεδομένα που αφορούν και σε άλλα αντιληπτικά συστήματα εκτός από την όραση και την ακοή (π.χ. απτικοκινητικοί συντονισμοί κ.λ.π.).

Στο 3ο Κεφάλαιο του Α΄ Μέρους, γίνεται αναφορά στην αντίληψη των αριθμητικών σταθερών κατά την πρώιμη βρεφική ηλικία. Παρουσιάζονται οι ικανότητες των βρεφών να αντιλαμβάνονται το πλήθος μικρών αριθμητικών συνόλων και γίνεται σύντομη αναφορά στην ανάπτυξη της έννοιας του αριθμού κατά τη βρεφική και νηπιακή ηλικία, τόσο κατά την προσέγγιση του Piaget, όσο και κατά την προσέγγιση σύγχρονων γνωστικών και αναπτυξιακών ψυχολόγων. Τέλος παρουσιάζονται ορισμένα πειραματικά δεδομένα που αφορούν στον *διασυντονισμό* αριθμητικών αντιστοιχιών.

Στο 4ο Κεφάλαιο του Α΄ Μέρους, συνοψίζονται τα κυριότερα σημεία που παρουσιάστηκαν στα προηγούμενα κεφάλαια και αφορούν στην ανάπτυξη της βρεφικής αντίληψης, στους διαντιληπτικούς συντονισμούς και στην αντίληψη του αριθμού και περιγράφονται οι στόχοι, καθώς και οι υποθέσεις της παρούσας μελέτης.

Στο 5ο Κεφάλαιο του Β΄ Μέρους, γίνεται αναφορά στη μέθοδο της παρούσας έρευνας, στο σχεδιασμό και τις πειραματικές συνθήκες, καθώς και στο στατιστικό μοντέλο που χρησιμοποιήθηκε προκειμένου να διερευνηθεί η ανάπτυξη του οπτικο-ακουστικού συντονισμού των αριθμητικών αντιστοιχιών στους 5, 7 και 9 μήνες της βρεφικής ηλικίας. Η μέτρηση του *διασυντονισμού* στηρίχτηκε στη μικροανάλυση του προτιμησησικού κοιτάγματος των βρεφών, με τη χρήση του προγράμματος Logger (Burford 1988, Macleod, Morse & Burford 1993). Αναλύθηκαν οι χρόνοι της διάρκειας της προσοχής των βρεφών προς το αριθμητικά αντίστοιχο του ήχου οπτικό ερέθισμα μέσω μοντέλων γραμμικής τάσης (GLIM - Generalized Linear Interactive Modeling) και μέσω απλών (μονόδρομων) αναλύσεων διακύμανσης (one-way ANOVA) και ελέγχων t για ανεξάρτητους πληθυσμούς (independent samples t-test), χρησιμοποιώντας το στατιστικό πακέτο SPSS (Statistical Package for Social Sciences).

Τέλος, στο 6ο Κεφάλαιο του Β΄ Μέρους, παρατίθενται τα αποτελέσματα της στατιστικής ανάλυσης, έχοντας θεωρήσει ως επιτυχία *διασυντονισμού* τη βρεφική αντίδραση, κατά την οποία το βρέφος, αμέσως μετά τον ήχο, κοιτούσε προς το αριθμητικά αντίστοιχο του ήχου οπτικό ερέθισμα. Ως

επεξηγηματικές μεταβλητές θεωρήθηκαν το φύλο, η ηλικία, και η συνθήκη (όμοια αντικείμενα # ανόμοια αντικείμενα και πρόσωπο # αντικείμενα). Ως παράγοντες εντός των συνθηκών που πιθανόν να παίζουν κάποιο ρόλο στη συγκεκριμένη βρεφική απόδοση διερευνήθηκαν οι ακόλουθες ανεξάρτητες μεταβλητές: α) ποιότητα οπτικών ερεθισμάτων, β) ποιότητα ηχητικών ερεθισμάτων, γ) ποσότητα ηχητικών ερεθισμάτων και δ) αριθμητικός συνδυασμός οπτικών ερεθισμάτων.

Στο 7ο Κεφάλαιο του Β' Μέρους, παρουσιάζονται τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την παραπάνω στατιστική ανάλυση, τα οποία συνοψίζονται στα εξής ευρήματα: α) υπάρχουν διαφορές ως προς την τάση επιτυχίας του *διασυντονισμού* κατά φύλο, ηλικία και συνθήκη, β) ο οπτικο-ακουστικός *συντονισμός* αριθμητικών αντιστοιχιών είναι ένα πολύπλοκο και πολυδιάστατο αντιληπτικό φαινόμενο που επηρεάζεται τόσο από τον πληθικό αριθμό των οπτικών ερεθισμάτων σε συνδυασμό με την ποσότητα των ακουστικών ερεθισμάτων, όσο και από την ποιότητα των οπτικών και ακουστικών ερεθισμάτων, και γ) υπάρχουν συγκεκριμένες αλληλεπιδράσεις μεταξύ των παραπάνω παραγόντων, γεγονός που δείχνει ότι το βρέφος οργανώνει τις αισθητηριακές πληροφορίες λαμβάνοντας συνδυαστικά υπόψη του τις ιδιότητες εκείνες των οπτικών και ακουστικών ερεθισμάτων που συμβάλλουν στην όσο το δυνατό πιο οικονομική αντίληψη και οργάνωση του περιβάλλοντος.

Μέθοδος

Στην παρούσα συγχρονική πειραματική μελέτη, 78 βρέφη ηλικίας 5, 7 και 9 μηνών, αγόρια και κορίτσια, παρακολούθησαν 28 ζεύγη δισδιάστατων έγχρωμων εικόνων οικείων αντικειμένων και δύο προσώπων, της μητέρας και μίας ξένης γυναίκας. Τα ερεθίσματα σε κάθε δοκιμή διέφεραν μεταξύ τους ως προς το πλήθος τους. Σε κάθε δοκιμή, ένας, δύο ή τρεις ήχοι συνόδευαν τα οπτικά ερεθίσματα, που προβάλλονταν στους αριθμητικούς συνδυασμούς 1 - 2, 1 - 3 ή 2 - 3 αντικειμένων. Σε μία πειραματική συνθήκη, τα ερεθίσματα ήταν εικόνες όμοιων αντικειμένων, ενώ σε μία άλλη πειραματική συνθήκη τα οπτικά ερεθίσματα αναπαριστούσαν ανόμοια αντικείμενα. Και στις δύο συνθήκες ακούγονταν μουσικά ηχητικά ερεθίσματα. Σε δύο άλλες πειραματικές συνθήκες, προβάλλονταν είτε αντικείμενα και το πρόσωπο της μητέρας, είτε αντικείμενα και το πρόσωπο μίας ξένης γυναίκας, που συνοδεύονταν αντίστοιχα, είτε από μουσικούς ήχους και τη φωνή της μητέρας, είτε από μουσικούς ήχους και τη φωνή της ξένης γυναίκας.

Η αξιολόγηση της βρεφικής ικανότητας για αντίληψη των αριθμητικών αντιστοιχιών μεταξύ οπτικών και ακουστικών ερεθισμάτων πραγματοποιήθηκε μετρώντας τη διάρκεια προσοχής προς το αριθμητικά αντίστοιχο του ήχου οπτικό ερέθισμα, αμέσως μετά το ηχητικό ερέθισμα.

Αποτελέσματα

Η ανίχνευση της αριθμητικής οπτικο-ακουστικής αντιστοιχίας (όπου το βρέφος μετά π.χ. τους 2 ήχους, προσέχει το οπτικό ερέθισμα με τα 2 αντικείμενα) βρέθηκε να είναι λειτουργική στην πρώιμη ηλικία των 5 μηνών, αφού η μικροανάλυση του βρεφικού προτιμησιακού κοιτάγματος απέδειξε την ύπαρξη δια-αισθητηριακής αντίληψης της αριθμητικής ισοδυναμίας. Η επιτυχία στο συγκεκριμένο έργο διαφέρει ανάλογα με την ηλικία, το φύλο, και τη συνθήκη, καθώς και ανάλογα με τις ποιοτικές και ποσοτικές ιδιότητες των οπτικών και ακουστικών ερεθισμάτων. Ειδικότερα, στην παρούσα μελέτη, οι παράγοντες που επηρέασαν τη συγκεκριμένη βρεφική απόδοση ήταν: α) ο αριθμητικός συνδυασμός των προβαλλόμενων οπτικών ερεθισμάτων (1-2 / 1-3 / 2-3), β) ο πληθικός αριθμός των ηχητικών ερεθισμάτων (1, 2, 3 ήχοι), γ) η ποιότητα του ηχητικού ερεθίσματος (πιάνο, φωνή μητέρας, φωνή ξένης) και δ) η ποιότητα των οπτικο-ακουστικών ερεθισμάτων έτσι όπως διαφοροποιούνται κατά συνθήκη (π.χ. όμοια προβαλλόμενα οπτικά ερεθίσματα και μουσικοί ήχοι, ή ανόμοια αντικείμενα - πρόσωπο μητέρας και ήχος πιάνου ή φωνή μητέρας).

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά στα ποσοστά εμφάνισης επιτυχίας διασυντονισμού στο σύνολο των μικροαναλυμένων βρεφικών συμπεριφορών (N= 1206), η επιτυχία διασυντονισμού ανέρχεται στο 58 %. Στους 5 μήνες, τα βρέφη είναι ικανά να ανιχνεύουν την αριθμητική αντιστοιχία μεταξύ οπτικών και ακουστικών ερεθισμάτων, και στους 7 και 9 μήνες, παρατηρείται σχετική αύξηση εμφάνισης αυτής της ικανότητας. Τα κορίτσια εμφανίζουν περισσότερες επιτυχίες από τα αγόρια. Όταν προβάλλονται οπτικά ερεθίσματα που αναπαριστούν ανόμοια αντικείμενα και ακούγονται μουσικοί ήχοι, στο συγκεκριμένο έργο του διαντιληπτικού συντονισμού, φαίνεται ότι δυσχεραίνεται η ανίχνευση της αριθμητικής σταθεράς. Παρατηρείται επίσης σχετική αύξηση των επιτυχιών, όταν προβάλλονται πρόσωπα και ακούγεται φωνή. Φαίνεται ότι τα κορίτσια επιτυγχάνουν περισσότερο στις συνθήκες με τα πρόσωπα και τη φωνή, ενώ τα αγόρια στη συνθήκη με τα όμοια αντικείμενα και τους μουσικούς ήχους.

Όσον αφορά στους μέσους χρόνους της τάσης επιτυχίας διασυντονισμού, φαίνεται ότι, στο συγκεκριμένο πειραματικό έργο, η διάρκεια της βρεφικής προσοχής προς το αριθμητικά αντίστοιχο του ήχου οπτικό ερέθισμα επηρεάζεται από την ηλικία και το φύλο των βρεφών, καθώς και από την ποιότητα και την ποσότητα των οπτικο-ακουστικών ερεθισμάτων. Η τάση αποτυχίας διασυντονισμού είναι πιο έντονη στους 5 μήνες. Τα αγόρια αναπτύσσουν αργότερα απ' ό,τι τα κορίτσια την ικανότητα διασυντονισμού των αριθμητικών αντιστοιχιών. Η ανομοιογένεια των οπτικών ερεθισμάτων δυσχεραίνει το έργο της ανίχνευσης της διαντιληπτικής σταθεράς. Τα βρέφη φαίνονται ικανά να διακρίνουν τα "πολλά" από τα "λίγα" ερεθίσματα, συντονίζοντας τις δια-αισθητηριακές πληροφορίες. Το πρόσωπο, ως ελκυστικό ερέθισμα, φαίνεται να αποσπά τη βρεφική προσοχή από τη διαντιληπτική ανίχνευση της αριθμητικής αντιστοιχίας. Οι ποσοτικοί και ποιοτικοί παράγοντες διαφοροποίησης των

οπτικο-ακουστικών ερεθισμάτων διαδρούν, επηρεάζοντας έτσι την απόδοση των βρεφών στο συγκεκριμένο έργο του διασυντονισμού αριθμητικών αντιστοιχιών.

Συζήτηση

Στην παρούσα μελέτη του οπτικο-ακουστικού συντονισμού αριθμητικών αντιστοιχιών σε βρέφη 5 έως 9 μηνών βρέθηκε ότι η συγκεκριμένη διαντιληπτική ικανότητα είναι λειτουργική, πολύπλοκη, εξελισσόμενη στο χρόνο και διαφοροποιούμενη κατά φύλο. Η ποσότητα και η ποιότητα των οπτικο-ακουστικών ερεθισμάτων φαίνεται να διαπλέκονται και να επηρεάζουν ποικιλόμορφα τη βρεφική απόδοση στο συγκεκριμένο πειραματικό έργο. Κάποιες αρχικές υποθέσεις επιβεβαιώθηκαν από τα ευρήματα ενώ κάποιες άλλες όχι. Συγκεκριμένα, επιβεβαιώθηκε ότι:

- στο σύνολο του δείγματος στους 5 μήνες η ικανότητα διαντιληπτικής ανίχνευσης της αριθμητικής σταθεράς είναι λειτουργική, στους 7 μήνες εμφανίζεται αύξηση της επιτυχίας του διασυντονισμού και στους 9 μήνες η συγκεκριμένη ικανότητα σταθεροποιείται,
- η ικανότητα οπτικο-ακουστικού συντονισμού αριθμητικών αντιστοιχιών φαίνεται να διαφοροποιείται ως προς το φύλο: τα αγόρια στους 5 μήνες συνήθως αποτυγχάνουν ενώ στη συνέχεια (7 και 9 μήνες) αυξάνουν την ικανότητα για διασυντονισμό και τα κορίτσια στους 5 μήνες τείνουν να είναι πιο ικανά από τα αγόρια να συντονίζουν οπτικο-ακουστικά τις αριθμητικές αντιστοιχίες ενώ στη συνέχεια συνήθως παρουσιάζουν μείωση ή σταθεροποίηση της συγκεκριμένης ικανότητας,
- η ανομοιομορφία των προβαλλόμενων αντικειμένων δυσχεραίνει την ικανότητα του οπτικο-ακουστικού συντονισμού των αριθμητικών αντιστοιχιών,
- τα κοινωνικά ερεθίσματα (πρόσωπο-φωνή) έλκουν περισσότερο τη βρεφική προσοχή με αποτέλεσμα να δυσχεραίνεται η ανίχνευση της αριθμητικής αντιστοιχίας μεταξύ οπτικών και ακουστικών ερεθισμάτων, και
- η ταυτόχρονη προβολή ερεθισμάτων με ευδιάκριτο πληθικό αριθμό διευκολύνει την οπτικο-ακουστική ανίχνευση της αριθμητικής αντιστοιχίας, για παράδειγμα η επιτυχία διασυντονισμού είναι μεγαλύτερη όταν προβάλλονται 1 - 3 οπτικά ερεθίσματα, παρά όταν προβάλλονται 2 - 3 οπτικά ερεθίσματα.

Συνοψίζοντας, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι τα ευρήματα της παρούσας μελέτης ενισχύουν την άποψη ότι η βρεφική αντίληψη είναι δια-αισθητηριακή, άμεση και ολιστική, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν είναι αναπαραστατική. Το γεγονός ότι το βρέφος μπορεί να αφαιρεί κάποιες ποιότητες των ερεθισμάτων προκειμένου να ανιχνεύει μία αντιληπτική σταθερά -στη συγκεκριμένη έρευνα, την αριθμητική σταθερά- ανάμεσα σε ακουστικά και οπτικά ερεθίσματα υποδηλώνει ότι το αντιληπτικό σύστημα του βρέφους δεν είναι παθητικό απέναντι στα περιβαλλοντικά ερεθίσματα. Η πρώιμη

αντιληπτική ικανότητα ανίχνευσης αφηρημένων χωρο-χρονικών σταθερών επιτρέπει στα βρέφη να διαθέτουν μία συνεκτική εμπειρία για τα πρόσωπα και τα πράγματα.

Κουγιουμουτζάκης, Γ., Τσούρτου, Β. (1999). *Η ανάπτυξη των αισθήσεων του εαυτού κατά τον Stern. Παιδί και Έφηβος: Ψυχική Υγεία και Ψυχοπαθολογία*, **1** (1), 36-65.

Στο άρθρο επιχειρείται μία εκτενής ανάλυση της προσέγγισης του ψυχαναλυτή Daniel Stern γύρω από την ανάδυση του Εαυτού μέσα από στάδια της πρώιμης βρεφικής ανάπτυξης, δηλαδή κατά τους πρώτους 18 μήνες μετά τη γέννηση. Ο Stern υποστηρίζει ότι η διάκριση εαυτού-άλλου είναι λειτουργική ήδη από τη γέννηση. Η ανάπτυξη του εαυτού, μέσα στο πλαίσιο επικοινωνίας με τον σημαντικό άλλο, είναι κυρίως παράγωγο αλληλεπίδρασης α) των έμφυτων προγραμματισμένων σωματικών αλλαγών του βρέφους, β) των βρεφικών δραστηρίων συμπεριφορών και ψυχικών διαδικασιών και γ) των ερμηνειών και αναπαραστάσεων των συμπεριφορών του σημαντικού άλλου. Ο Stern τονίζει την αναπτυξιακή αξία και το ρόλο των συναισθημάτων ζωτικότητας, το βασικό δηλαδή υλικό που εξαρχής μοιράζονται μητέρα και βρέφος, καθώς και τη συναισθηματική συνήχηση, που δύσκολα εκφράζεται γλωσσικά.

Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον Stern, τα βρέφη εξαρχής βιώνουν μία αίσθηση ενός *αναδυόμενου εαυτού*, που στηρίζεται στην αντίληψη των προσώπων και στα συναισθήματα ζωτικότητας. Στο δεύτερο μήνα της ανάπτυξής του, το βρέφος είναι ικανό να εκφράζει τα συναισθήματά του στους άλλους. Βιώνει τον *πυρηνικό εαυτό* στα πλαίσια μίας διυποκειμενικής αλληλεπίδρασης. Η ιστορικότητα και η χρονικότητα του εαυτού χτίζεται πάνω στα θεμέλια της επεισοδιακής μνήμης, που ορίζεται από τον Stern ως αναπαράσταση γενικευμένων αλληλεπιδράσεων. Στον έβδομο μήνα της ζωής του, το βρέφος βιώνει πια έναν *υποκειμενικό εαυτό* που διαθέτει την ικανότητα της ενσυναίσθησης και συντονίζει τα συναισθήματά του με αυτά των άλλων. Τέλος από τον 15^ο – 18^ο μήνα και εξής, το βρέφος βιώνει τον *λεκτικό εαυτό*, η υπέρβαση της πραγματικότητας είναι πια εφικτή, το νόημα προέρχεται πλέον από τις διαπροσωπικές διαπραγματεύσεις που εμπεριέχουν αυτό που δυο άνθρωποι συμφωνούν να μοιραστούν.

Τσούρτου, Β., Απελίδου, Μ., Βαφειάδου, Σ., Φοινίκη, Α. και Χατζηβασίλη, Λ. (2001). Διερεύνηση αναγκών και η στάση για την ισότητα των γυναικών που ζουν σε ορεινές απομακρυσμένες περιοχές της Κρήτης. *ΚΕΘΙ, Παράρτημα Ηρακλείου*.

Στην εργασία μελετάται η αντίληψη και το βίωμα της γυναίκας της υπαίθρου της Κρήτης σχετικά με τις σχέσεις των δύο φύλων, την επάρκεια των κοινωνικών υπηρεσιών, τα προσωπικά της ενδιαφέροντα και τις ανάγκες της, καθώς και την εικόνα που η ίδια έχει για την αμειβόμενη εργασία και την απασχόληση. 140 γυναίκες (71 είχαν συμμετάσχει σε Κινητές Μονάδες του Κέντρου Ερευνών για Θέματα Ισότητας και 69 ήταν μέλη Γυναικείων Συνεταιρισμών) απάντησαν σε ερωτηματολόγιο που κατασκευάστηκε για τους σκοπούς της έρευνας, στο πλαίσιο του επιχειρησιακού προγράμματος «Όχι πια οι Γυναίκες στο Περιθώριο».

Η έρευνα έδειξε ότι η συλλογική, κοινωνική και πολιτική δράση των γυναικών του δείγματός μας είναι περιορισμένη. Η αναπαράσταση των γυναικών για την εργασία φαίνεται να μην είναι ξεκάθαρη, καθώς οι ίδιες εμπλέκονται σε διάφορες εποχικές ασχολίες, εντός και εκτός σπιτιού, χωρίς αμοιβή. Οι νεότερες γυναίκες της υπαίθρου της Κρήτης φαίνεται ότι εγκλωβίζονται περισσότερο στα διλήμματα που τους θέτει το σύγχρονο κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό πλαίσιο.

Τσούρτου, Β., Κουγιουμουτζάκης, Γ. (2003). *Αναπτυξιακές τάσεις στην πρώιμη βρεφική αριθμητική ικανότητα*. Ψυχολογικά Θέματα, 9 (1), 24-54.

Το άρθρο βασίζεται στα πειραματικά δεδομένα της διδακτορικής διατριβής. Τρία πράγματα προστίθενται πέραν της διατριβής: α) μία εκτεταταμένη ανασκόπηση εστιασμένη στις διαφορές των δύο φύλων ως προς τη μαθηματική ικανότητα, β) μία πιο συνεκτική ερμηνεία αυτής καθεαυτής της βρεφικής ικανότητας για τη διατροφική ανίχνευση του αριθμού και γ) μία νέα υπόθεση εργασίας που βασίζεται σε μία ξεχασμένη παρατήρηση του Piaget (1936) για τη συλλειτουργία του αριθμητικού με το επικοινωνιακό σύστημα των βρεφών.

Μεταφραστικό Έργο

Bruner, J. (2004). Δημιουργώντας Ιστορίες: Νόμος, Λογοτεχνία, Ζωή. (Μετάφραση: Β. Τσούρτου, Κ. Πολυδάκη, Γ. Κουγιουμουτζάκης). Τίτλος πρωτοτύπου: Jerome Bruner, *La Fabbrica delle Storie*, Roma-

Bari: 2002. Επιστημονική Επιμέλεια της ελληνικής έκδοσης: Γ. Κουγιουμουτζάκης. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Το όψιμο αυτό έργο του εν ζωή Jerome Bruner επικεντρώνεται στο ρόλο της αφήγησης και της αυτοβιογραφικής μνήμης στην ανασυγκρότηση του εαυτού που αναστοχάζεται το εγώ και τις σχέσεις του με τους σημαντικούς άλλους. Όπως γράφει ο ίδιος στον πρόλογο, «το μικρό αυτό βιβλίο γεννήθηκε στο αρχαίο Πανεπιστήμιο της Μπολόνια, όπου προσκλήθηκα για να δώσω τις πρώτες Ιταλικές Διαλέξεις». Ο συγγραφέας προσπαθεί να εξηγήσει ότι κάθε ιστορία με αρχή, μέση και τέλος γεννιέται μέσα από την περιπέτεια. Πρόκειται για μία στιγμή – τομή στη ζωή μας, όπου κάτι αλλάζει και μας παρασύρει, σαν παρόρμηση, να αναστοχαστούμε την ίδια τη ζωή μας. Κάτι αλλάζει στον ρου της προσωπικής μας ιστορίας, κάτι συμβαίνει ξαφνικά, απροσδόκητα, κάτι παράδοξο, όπως είναι το κωμικό στοιχείο που διαπερνά τα μεγάλα τραγικά έργα. Αλλά, πέραν της λογοτεχνίας, ο Bruner επεκτείνει τους στοχασμούς του και στη δημόσια σφαίρα, επιχειρώντας να αναδείξει τη συλλογική αξία της τέχνης της αφήγησης. Δίδει παραδείγματα από το χώρο της δικαιοσύνης, όπου μία ιστορία μπορεί να αλλάξει ριζικά τον τρόπο σκέψης του νομοθέτη. Προτείνει τέλος, την προώθηση της αφηγηματικής ιατρικής, που ξαναφέρει τον άνθρωπο στο επίκεντρο της θεραπείας και όχι τη νόσο. Οι θεράποντες ιατροί οφείλουν να μάθουν να ακούν τις «ιστορίες» των ασθενών τους για το πώς οι ίδιοι βιώνουν τη νόσο και τα συμπτώματά της, γιατί μόνον έτσι θα παρασχεθεί η κατάλληλη θεραπεία στον πάσχοντα.

ΚΑΤΑ ΤΗ ΘΗΤΕΙΑ ΣΤΗ ΒΑΘΜΙΔΑ ΤΟΥ ΛΕΚΤΟΡΑ

Κουγιουμουτζάκης, Γ., Μαρκοδημητράκη, Μ., Τσούρτου, Β. (2006). *Ψυχανάλυση και Αναπτυξιακή Ψυχολογία: καιροί συνεργασίας. Νέα Εστία, Οι ψυχαναλυτικές ιδέες και η επιρροή τους σήμερα, 150 χρόνια από τη γέννηση του Φρόυντ. Τόμος 160ος* (τεύχος 1795), σελ.1100-1121.

Στο παρόν κείμενο περιγράφουμε δύο από τις κοινές ρίζες της ψυχανάλυσης και της αναπτυξιακής ψυχολογίας, δηλαδή την έννοια των σταδίων ανάπτυξης έτσι όπως περιγράφεται στα έργα των αρχαίων Ελλήνων φιλοσόφων, και τη θεωρία της εξέλιξης του Δαρβίνου. Στη συνέχεια συζητάμε τους βαθμούς επιρροής της ψυχανάλυσης στην αναπτυξιακή ψυχολογία, δίνοντας έμφαση στη θεωρία της προσκόλλησης που γεννήθηκε μέσα στο φροϋδικό πλαίσιο. Τέλος, περιγράφεται η σύγχρονη ερευνητική δραστηριότητα - για τη ρυθμικότητα των σωματικών κινήσεων, το μοίρασμα προθέσεων, γνώσης, πολιτισμικών πρακτικών, προσδοκιών, μουσικής και συγκινήσεων - που επικεντρώνεται στην ψυχολογική ανάπτυξη των βρεφών σε ένα εξαρχής διυποκειμενικό πλαίσιο.

Κουγιουμουτζάκης, Γ., Τσούρτου, Β., Μαρκοδημητράκη, Μ., Σεμιτέκολο, Μ. (2007). *Ο τρίτος δρόμος του Piaget και η διαφωνία του με τον Δαρβίνο*. Ψυχολογικά Θέματα **11-13**, σελ. 9-32.

Στο άρθρο επιχειρείται να διαφοροποιηθεί η Γενετική και Κονστрукτιβιστική Επιστημολογία του Piaget από τις νατιβιστικές και τις εμπειριστικές θεωρίες σχετικά με το κρίσιμο ερώτημα της καταγωγής και της ανάπτυξης της ανθρώπινης νόησης. Ειδικότερα, εξετάζεται το εγχείρημα του Piaget να ερμηνεύσει την ανθρώπινη ανάπτυξη μέσα από την έννοια της αφομοίωσης, δίχως να ενδώσει στη βιολογική αιτιοκρατία. Την αφομοίωση τη δανείζεται ως έννοια από την φαινοαντιγραφή του Lamarck και από τη θεωρία της φυσικής επιλογής του Δαρβίνου. Ωστόσο, προχωρά πέρα από μία βιολογίζουσα ερμηνεία, παρότι βιολόγος ο ίδιος. Σε αντιπαράθεση με την Ψυχολογία της Μορφής ή με την Θεωρία της Σύνδεσης και τη Νοησιαρχία, ο Piaget μιλά emphaticά για ένα ενεργητικό υποκείμενο που σταδιακά κατασκευάζει τη γνώση μέσα από την επενέργειά του στα πράγματα. Τονίζει επίσης τη μετασχηματιστική μεσολάβηση των λειτουργικών σταθερών της αφομοίωσης και της συμμόρφωσης στην οντογένεση της *πραξιακής νόησης*.

Αρχικά επηρεάστηκε από τον ρωσικό κονστрукτιβισμό και δέχτηκε ότι η κουλτούρα εισβάλλει στην παρατήρηση και στην ερμηνεία της φύσης. Στο όψιμο έργο του κάνει μία ριζική στροφή από τις δομές στις λειτουργίες. Αλλά, ενώ ο Piaget μας έδωσε πολλά, μας στέρησε κάποιες άλλες προοπτικές. Για παράδειγμα, δεν ερεύνησε το ρόλο των συγκινήσεων και της κοινωνικής αλληλεπίδρασης του παιδιού με τους σημαντικούς άλλους. Σ' αυτή την κατεύθυνση του ρόλου των συγκινήσεων και της κοινωνικής συνδιαλλαγής κινείται η σύγχρονη Αναπτυξιακή Ψυχολογία (Stern 1985, Trevarthen 1977, Braten 1998, Hobson 2002), όχι για να πολεμήσει τον Piaget, αλλά για να επεκτείνει τα θεωρητικά και ερευνητικά μονοπάτια, πέρα από το βασικό δρόμο που εκείνος χάραξε. Παρά τις όποιες διαφωνίες, υπάρχει σήμερα η γενική αναγνώριση ότι, και στο μέλλον, η θεωρία του Piaget θα υπάρχει ως κοινό έδαφος μεταξύ του μη ακραίου νατιβισμού και του μη ακραίου περιβαλλοντισμού.

Λιοδάκης, Α., Κοκκινάκος, Γ., Τσούρτου, Β. και Γαβριλάκη, Ι. (2008). *Τέχνη και Ψυχοκοινωνική Επανεκπαίδευση στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος Ανοιχτό Παράθυρο*. Στο Α. Λιοδάκης, Μ. Τζανάκης & Β. Τσούρτου (επ. έκδ.), Τέχνη και Ψυχιατρική. Αθήνα: Focus on Health.

Στην εργασία γίνεται περιγραφή του ευρωπαϊκού προγράμματος «Ανοιχτό Παράθυρο – Προώθηση των Πολιτικών και Κοινωνικών Δικαιωμάτων Ατόμων με Ψυχολογικά Προβλήματα», που εστιάστηκε στα δικαιώματα των χρηστών ψυχικής υγείας και των οικογενειών τους. Η υλοποίηση του

προγράμματος στηρίχτηκε στη δημιουργία ενός δικτύου εθελοντών που ευαισθητοποιήθηκαν σε θέματα ψυχικής υγείας μέσα από σεμινάρια για τη φύση της ψυχικής νόσου, την αιτιολογία, την πρόληψη και τη θεραπεία, αλλά κυρίως για το ρόλο της οικογένειας, τις εναλλακτικές θεραπευτικές προσεγγίσεις και τα δικαιώματα των ψυχικά πασχόντων.

Δέκα ασθενείς και οι συγγενείς τους συμμετείχαν στο πρόγραμμα. Οι ασθενείς ίδρυσαν μία ομάδα-λέσχη, τα «Ανήσυχτα Πνεύματα», με δικό της καταστατικό, δικό τους χώρο συναντήσεων με στόχο την υλοποίηση – σε ένα πλαίσιο αυτοδιάθεσης και ενεργητικής συμμετοχής – κοινωνικών και πολιτισμικών δράσεων. Εκδόθηκαν τέσσερα βιβλία με ποιήματα ψυχικά ασθενών: *Έφοδος στην Ουρανό, Τα πάντα ρει, Πρώτη Στιγμή και Η άρπα του ουρανού*. Η τέχνη μπορεί να εκφράσει αυτό που δεν μπορεί να ειπωθεί σε μία θεραπευτική συνεδρία. Για μία ακόμη φορά, αναδείχθηκε η θεραπευτική διάσταση της αφήγησης μέσα από την τέχνη και η σημασία της τέχνης στην επανένταξη των κοινωνικά αποκλεισμένων ανθρώπων.

Μαρκοδημητράκη, Μ., Τσούρτου, Β., Κουγιουμουτζάκης, Γ. (2012). Η ανάπτυξη και η εκπαίδευση των διδύμων. Στο Χ. Χατζηχρήστου και Η. Μπεζεβέγκης (Επ. έκδ.) Θέματα Ανάπτυξης και Προσαρμογής των Παιδιών στην Οικογένεια και στο Σχολείο (σελ. 355-392). Αθήνα: Πεδίο.

Στο άρθρο τονίζεται η ανάγκη για μία διεπιστημονική θεώρηση της ανάπτυξης των διδύμων, καθώς η διδυμία / πολυδυμία αποτελεί ένα πολύπλοκο και πολυδιάστατο φαινόμενο. Γίνεται αναφορά σε βασικά ευρήματα κλινικών, ψυχοπαιδαγωγικών και αναπτυξιακών μελετών με υποκείμενα διδύμους. Παραδοσιακά, η ανάπτυξη των διδύμων θεωρούνταν προβληματική, αλλά αυτή η άποψη αρχίζει να υποχωρεί μπροστά στα νέα ευρήματα επιστημονικών μελετών. Στην παρούσα εργασία γίνεται μία ανασκόπηση μελετών με διδύμους αναφορικά με την επίδραση του φύλου και της αναπτυξιακής φάσης των διδύμων (μονοζυγωτικών και διζυγωτικών), ως προς ειδικούς τομείς της ανάπτυξης (ψυχοκοινωνική, γλωσσική - γνωστική ανάπτυξη, ενσυναίσθηση των διδύμων). Σύγχρονες μελέτες πάνω στην προγεννητική (ενδομήτρια) ανάπτυξη των διδύμων προτείνουν ότι η ψυχολογική γέννηση προηγείται της βιολογικής. Στην παρούσα εργασία έμφαση δίδεται στις *ομοιότητες* και όχι στις *διαφορές* των διδύμων σε σύγκριση με τους μη διδύμους. Επίσης, συζητείται το κρίσιμο θέμα της εκπαίδευσης των διδύμων και αναζητείται ένας βέλτιστος τρόπος προσέγγισης της διδυμίας / πολυδυμίας από τους γονείς, τους εκπαιδευτικούς και από τους ειδικούς που ασχολούνται με την εκπαιδευτική πολιτική.

Επιμέλεια Τόμου Πρακτικών Συνεδρίου

A. Λιοδάκης, Μ. Τζανάκης & Β. Τσούρτου (2008), *Τέχνη και Ψυχιατρική*. Αθήνα: Focus on Health.

Σ' αυτόν τον τόμο δημοσιεύονται τα πρακτικά του 1^{ου} Πανελληνίου Ψυχιατρικού Συνεδρίου «Η συμβολή της τέχνης στις Ψυχιατρικές Θεραπείες» (Χανιά, 2003). Συμπεριλαμβάνονται ανακοινώσεις ψυχολόγων, ψυχοθεραπευτών, ψυχιάτρων, κοινωνιολόγων, ανθρωπολόγων, κοινωνικών λειτουργών και άλλων ειδικών από το χώρο των Κοινωνικών Επιστημών, της Ιατρικής και της Τέχνης, οι οποίοι εφαρμόζουν τη *θεραπεία μέσω της τέχνης*. Πρόκειται για μία νέα προσπάθεια στην Ελλάδα, που στοχεύει στο να δοθεί έμφαση στον δι-επιστημονικό χαρακτήρα που οφείλει να έχει η πρόληψη και η θεραπεία της ψυχικής νόσου.

Οι κλασικές θεραπευτικές μέθοδοι αποδείχτηκαν ανεπαρκείς, γιατί συχνά, μέσα από τον εγκλεισμό-αποκλεισμό, στέρησαν από το υποκείμενο τη δυνατότητα να έχει πρόσωπο και φωνή. Η ψυχοκοινωνική επανένταξη, η αποκατάσταση των ψυχικά πασχόντων, οι εναλλακτικές ψυχιατρικές δομές, η κατάργηση του ψυχιατρικού ασύλου, ο αποστιγματισμός και η αυτο-οργάνωση των ψυχικά πασχόντων, έννοιες και στρατηγικές που προωθήθηκαν μέσα από το Πρόγραμμα Ψυχιατρικής Μεταρρύθμισης *Ψυχαργός*, είναι μερικές από τις θεματικές που καλύπτονται στον παρόντα τόμο.

Στο πρώτο μέρος του τόμου παρατίθενται τα κείμενα που αφορούν σε μορφές τέχνης συνδεδεμένες με θεατρικά δρώμενα, δραματοθεραπεία ή ψυχόδραμα. Το δεύτερο μέρος περιλαμβάνει παρεμβάσεις που σχετίζονται με τις εικαστικές τέχνες, τη γλυπτική, τον κινηματογράφο. Το τρίτο μέρος εστιάζεται σε διάφορες μορφές αφήγησης, όπως είναι το μυθιστόρημα, το παραμύθι, η βιογραφική αφήγηση, καθώς και η ποίηση. Στο τέταρτο μέρος παρατίθενται κείμενα που σχετίζονται με την εφαρμογή χορευτικών και μουσικών θεραπευτικών μεθόδων. Τέλος, στο πέμπτο μέρος περιλαμβάνονται τα κείμενα που αφορούν σε παρουσιάσεις θεσμών και δράσεων που εφαρμόζονται στην Ελλάδα, όπως εφαρμογές της τέχνης στην κοινωνική επανένταξη και στην προάσπιση των δικαιωμάτων των ανθρώπων με ψυχολογικά προβλήματα. Σε κάθε περίπτωση, η τέχνη αναδεικνύεται ως μία μορφή επικοινωνιακού διαβήματος του υποκειμένου, εντός και δια μέσου της θεραπευτικής σχέσης.

ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΣΤΗ ΒΑΘΜΙΔΑ ΤΟΥ ΕΠΙΚΟΥΡΟΥ ΚΑΘΗΓΗΤΗ

Tsourtou, V. (2012). *Infants' intermodal perception of numerosity in an experimental study with objects and socially salient stimuli*. *Ψυχολογία* **19** (4), 398-414.

Στην παρούσα συγχρονική πειραματική μελέτη ερευνήσαμε την πρώιμη ικανότητα των βρεφών να ανιχνεύουν διατροφικά την πληθικότητα οπτικο-ακουστικών αντικειμένων και κοινωνικών ερεθισμάτων. Υποθέσαμε ότι η παρουσίαση του προσώπου θα αποσπούσε τη βρεφική προσοχή από την ανίχνευση της αριθμητικής σταθεράς. Εξετάστηκαν 78 βρέφη ηλικίας 5, 7 και 9 μηνών που συμμετείχαν σε τέσσερις πειραματικές Συνθήκες (ταυτόχρονη προβολή ζευγών *όμοιων* αντικειμένων, *ανόμοιων* αντικειμένων, αντικειμένων ταυτόχρονα με *οικείο πρόσωπο* και αντικειμένων ταυτόχρονα με *μη οικείο πρόσωπο*). Σε κάθε δοκιμή, τα ζεύγη των οπτικών ερεθισμάτων διέφεραν ως προς την πληθικότητα (1 – 2 / 1 – 3 / 2 – 3) και συνοδεύονταν από ήχους πιάνου ή φωνής της μητέρας ή μίας ξένης γυναίκας. Τα ακουστικά ερεθίσματα επίσης διέφεραν ως προς το πλήθος (ένας, δύο ή τρεις ήχοι στην τονικότητα του La). Μέσω της τεχνικής του προτιμησιακού κοιτάγματος, μετρήσαμε τη διάρκεια της βρεφικής προσοχής προς το οπτικό ερέθισμα που ταίριαζε αριθμητικά με τον ήχο. Όταν προβάλλονταν αντικείμενα, τα βρέφη –εκτός από τα αγόρια 5 μηνών– έτειναν να ανιχνεύουν δια-αισθητηριακά την αριθμητική σταθερά. Η ομοιότητα του σχήματος των αντικειμένων διευκόλυνε τα βρέφη να αντιλαμβάνονται το κοινό πλήθος των οπτικο-ακουστικών ερεθισμάτων. Όταν προβάλλονταν το πρόσωπο μαζί με αντικείμενα, τα βρέφη προτιμούσαν να κοιτούν προς το πρόσωπο, αγνοώντας το πλήθος του ακουστικού ερεθίσματος. Ούτε η ποιότητα του ήχου ούτε η οικειότητα του προσώπου δεν επηρέασαν τη βρεφική αντίληψη. Τα παραπάνω αποτελέσματα υποδεικνύουν ότι, παρόλο που η διατροφική ανίχνευση αντιληπτικών νύξεων είναι μία πρωταρχική λειτουργία τόσο της αντίληψης του προσώπου όσο και της αντίληψης του αριθμού, κάθε ένα από αυτά τα αντιληπτικά συστήματα φαίνεται να ακολουθεί ένα διαφορετικό αναπτυξιακό μονοπάτι.

Tsourtou, V. (2013). *Face / voice stimuli distract infants' attention from intermodal detection of numerical invariant*. International Journal on Computational Intelligence Studies - Special Issue "Advances in Affective Computing" 2 (1), 76-86.

Στο παρόν άρθρο δίδεται έμφαση στην επίδραση του προσώπου και της φωνής αναφορικά με την πρώιμη δυνατότητα των βρεφών να αντιλαμβάνονται δια-τροπικά την αριθμητική σταθερά μικρών αριθμητικών συνόλων. Γίνεται αναφορά στη σημασία της φυσιολογικής αντίληψης και στην πιθανή της σχέση με την πρώιμη λειτουργία της δια-αισθητηριακής αντίληψης των βρεφών. Οι παραπάνω θεωρητικές προεκτάσεις αναδεικνύονται μέσα από πειραματικά ευρήματα της ερευνήτριας σχετικά με τη διατροφική αντίληψη του αριθμού σε βρέφη 5 έως 9 μηνών.

Tsourtou, V., Hatzinikolaou, K. & Chatzinikolaou, C. (2014). *Action-research with children working on the streets of Athens, Greece*. Development in Practice 24 (3), 313-326.

Στο παρόν άρθρο εστιάζουμε σε μεθοδολογικά και θεωρητικά ζητήματα που αναδύθηκαν μέσα από τη δι-επιστημονική (ψυχολογική, ανθρωπολογική, ψυχοπαιδαγωγική προσέγγιση μέσω της τέχνης) έρευνα δράσης με παιδιά και εφήβους που εργάζονται στους δρόμους της Αθήνας. Υποστηρίζουμε ότι η πολιτισμική ετερότητα αυτών των παιδιών αλληλεπιδρά δυναμικά με την ατομική και κοινωνική τους ανάπτυξη. Προκειμένου να εμψυχώσουμε τα παιδιά ώστε να εκφράσουν τις αντιλήψεις, τα συναισθήματα και τις ανάγκες τους, εφαρμόσαμε μία ποιοτική μέθοδο που στηρίχτηκε στην εφαρμογή του Θεάτρου για την Ανάπτυξη (Theatre for Development). Περιγράψουμε κάποια βασικά αποτελέσματα αναφορικά με το προφίλ των παιδιών που εργάζονται στο δρόμο, τις αντιλήψεις τους για τη ζωή στο δρόμο και τον τρόπο που η «φωνή» τους απελευθερώθηκε στο πλαίσιο των θεατρικών δρώμενων.

Συγκεκριμένα, η διεπιστημονική μεθοδολογία που εφαρμόστηκε (εθνογραφική μέθοδος, συμμετοχική παρατήρηση, συνεντεύξεις, βιωματικά σεμινάρια και θεατρικές τεχνικές) είχε ως αποτέλεσμα την πιο λειτουργική και ενεργητική συμμετοχή των υποκειμένων στην έρευνα. Τα παιδιά που εργάζονται στο δρόμο είναι «αόρατα» υποκείμενα και τα όρια μεταξύ της παιδικής ηλικίας και της ενηλικίωσης δεν είναι διακριτά. Στο δρόμο, τα δικαιώματα των παιδιών παραβιάζονται και η ταυτότητά τους συχνά βιώνεται σε σύγχυση. Η ενεργή συμμετοχή των παιδιών στο κοινωνικό, διαδραστικό θεατρικό παιχνίδι ενδυνάμωσε τη «φωνή» τους για να εκφράσει τις πραγματικές τους ανάγκες.

Μέσα από τη συγκεκριμένη έρευνα δράσης αναδείχθηκαν κάποια θέματα ζωτικής σημασίας για την ψυχολογική ανάπτυξη των παιδιών που εργάζονται στο δρόμο: α) οι στενοί δεσμοί με την οικογένεια και η ένταξή τους σε κοινωνικά δίκτυα, β) η σημαντική επίδραση της πολιτισμικής τους ταυτότητας στη συγκρότηση του εαυτού και γ) η αναπαράσταση του εαυτού τους στο μέλλον μέσα από την υιοθέτηση στρατηγικών ενίσχυσης της αυτοεκτίμησης και της αυτο-αντίληψής τους σε σχέση με τη διαφορετικότητα.

Τσούρτου, Β. (2016). *Τα βρέφη και οι αριθμοί*. Στο Γ. Κουγιουμουτζάκης (Επ. Έκδ.), Το Συν- της Συγκίνησης: Ψυχολογία βρεφών και νηπίων. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης

Στην παρούσα εργασία περιγράφονται η καταγωγή και η ανάπτυξη της αριθμητικής ικανότητας στα ανθρώπινα βρέφη. Γίνεται αναφορά στα πιο σημαντικά ευρήματα των τριών τελευταίων δεκαετιών, που αφορούν στη βρεφική αντίληψη του αριθμού και στην ανάπτυξη της πρώιμης αριθμητικής ικανότητας. Μέσα από μία σύντομη περιγραφή του «τι είναι ο αριθμός» θα προχωρήσουμε στη διερεύνηση της ανάπτυξης των αριθμητικών προ-λεκτικών διεργασιών, επιχειρώντας να εκτιμήσουμε το ρόλο τους στην κατοπινή αριθμητική εμπειρία των παιδιών. Η υπόθεση ότι ο ανθρώπινος νους είναι εξ αρχής προικισμένος με δύο συστήματα επεξεργασίας αριθμητικών πληροφοριών, ένα μη γλωσσικό (αναλογικό) και ένα γλωσσικό (συμβολικό), προσεγγίζεται μέσα από την προοπτική της κοινωνικής αλληλεπίδρασης.

Πειραματικές μελέτες που διεξήχθησαν από τη δεκαετία του 1980 και εξής, έχουν δείξει ότι βρέφη 5 μηνών μπορούν να κάνουν τη διάκριση μεταξύ συνόλων αντικειμένων που διαφέρουν ως προς το πλήθος των στοιχείων που περιέχουν (Starkey & Cooper, 1980· Antel & Keating, 1983). Η Wynn (1992) για πρώτη φορά έδειξε ότι βρέφη 5 μηνών μπορούν να αντιληφθούν τα αποτελέσματα πρόσθεσης και αφαίρεσης μικρών ποσοτήτων. Τα νεαρά βρέφη φαίνεται επίσης ότι μπορούν να αναπαριστούν αριθμούς όχι μόνο αντικειμένων, αλλά και ήχων ή συμβάντων (Starkey, Spelke & Gelman, 1990). Επιπλέον έχει δειχθεί ότι η πρώιμη ικανότητα των βρεφών για ανίχνευση της αριθμητικής σταθεράς είναι δια-αισθητηριακή (Starkey, Spelke & Gelman 1983· Τσούρτου, 1998· Τσούρτου & Κουγιουμουτζάκης, 2003). Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ίσως τα ανθρώπινα βρέφη διαθέτουν μία έμφυτη ικανότητα για μία διαισθητική, αναλογική αναπαράσταση μικρών αριθμητικών ποσοτήτων. Όπως και κάποια ζώα, έτσι και τα βρέφη του ανθρώπου ίσως διαθέτουν έναν «κεντρικό επεξεργαστή» των αριθμητικών πληροφοριών. Αργότερα, με την ανάπτυξη της γλώσσας και των συμβολικών συστημάτων, τα νήπια, κατά τρόπο αυθόρμητο, σε αντίθεση με τα ζώα, καταφέρνουν να αναπαριστούν και συμβολικά τον αριθμό.

Στο πρώτο μέρος της παρούσας εργασίας θα αναφερθούμε στην ψυχολογία της μαθηματικής σκέψης. Συγκεκριμένα, θα προσπαθήσουμε να απαντήσουμε σε ερωτήματα, όπως: Τι δείχνει η ιστορία των αριθμών για την ανάπτυξη των ανθρώπινων αριθμητικών δεξιοτήτων; Τι συμβαίνει με τα μαθηματικά ταλέντα, αλλά και με τις διαταραχές που παρουσιάζουν κάποιοι άνθρωποι με εγκεφαλική βλάβη; Μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι έχουν αίσθηση του αριθμού ορισμένα ζώα; Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με τις μελέτες που υποστηρίζουν ότι τα ανθρώπινα βρέφη είναι εξοπλισμένα με έναν προ-λεκτικό μηχανισμό μέτρησης που πιθανόν συμβάλλει στην περαιτέρω κατάκτηση του λεκτικού-συμβολικού αριθμητικού συστήματος.

Στο δεύτερο μέρος θα αναφερθούμε σε σύγχρονα θεωρητικά και ερευνητικά ευρήματα σχετικά με το πώς κωδικοποιούνται από τα ανθρώπινα βρέφη οι αριθμητικές πληροφορίες. Η συσσωρευμένη εμπειρική μαρτυρία από τις ψυχολογικές πειραματικές μελέτες των τελευταίων 30 χρόνων δείχνει ότι τα νεογνά και τα νεαρά βρέφη, πριν μιλήσουν, μπορούν να διακρίνουν μικρά αριθμητικά σύνολα (1 έως 4) αντικειμένων, εκπλήσσονται μπροστά σε αριθμητικώς αδύνατα συμβάντα ($1+1=1$, $2-1=2$) και μπορούν να αντιληφθούν την αριθμητική ισοδυναμία ακουστικών και οπτικών ερεθισμάτων. Παρόλα αυτά, χρειάζεται προσοχή στην ερμηνεία αυτών των ευρημάτων, καθώς και περαιτέρω χειρισμός κάποιων μεταβλητών, οι οποίες παρεμβάλλονται στην αντίληψη της αριθμητικής πληροφορίας.

Τέλος, στο τρίτο μέρος θα εστιάσουμε στην ανάπτυξη αυτών των πρώιμων βρεφικών αριθμητικών ικανοτήτων. Οι αριθμητικές πράξεις φαίνεται ότι συνδέονται περισσότερο με τη μάθηση μίας «γραμματικής» του αριθμού, και η μέτρηση ανακλά την ικανότητα χειρισμού ενός αριθμητικού «λεξικού» ή μίας αριθμητικής αλφαβήτου αντίστοιχης με εκείνη της γλωσσικής παραγωγής. Όμως, εξίσου σημαντική είναι η προ-λεκτική, μη συμβολική, αναλογική κατανόηση του αριθμού. Οι αριθμητικές ικανότητες των νηπίων είχαν υποτιμηθεί, καθώς στις έρευνες που ακολουθούν το πρότυπο έρευνας του Piaget, οι ερευνητές επικεντρώνονταν στο τι δεν μπορούσε να κάνει το παιδί, ενώ στις σύγχρονες μελέτες το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στο πώς τα παιδιά κατανοούν αυθόρμητα τις αριθμητικές έννοιες και σχέσεις (Βοσνιάδου, 1995). Τα ευρήματα από τον χώρο της βρεφικής ψυχολογίας ενισχύουν την υπόθεση για την πρώιμη ανάπτυξη της αίσθησης και της άμεσης αντίληψης του αριθμού, πολύ πριν από τη γνωστική κατάκτηση του αριθμού ως έννοιας.

Τσούρτου, Β. (2016). *Έρευνα του αριθμού κατά τη βρεφική ηλικία*. Στο Γ. Κουγιουμουτζάκης (Επ. Έκδ.), Το Συν- της Συγκίνησης: Ψυχολογία βρεφών και νηπίων. Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης

Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται παρουσίαση κάποιων ειδικών αποτελεσμάτων της πειραματικής μελέτης που εκπόνησα κατά τη διάρκεια των μεταπτυχιακών μου σπουδών (διδακτορικό δίπλωμα), με επικαιροποίηση της βιβλιογραφικής ανασκόπησης σχετικά με την πρώιμη αριθμητική ικανότητα των βρεφών. Συγκεκριμένα, εκτός από την πιθανή επίδραση της ηλικίας και του φύλου, θα ερευνήσουμε:

- α) τον πιθανό ρόλο της γεινίασης των οπτικών ερεθισμάτων ως της την πληθικότητά της. Για παράδειγμα, θα ερευνήσουμε αν η συγκεκριμένη βρεφική ικανότητα διευκολύνεται όταν προβάλλονται ταυτόχρονα σύνολα που αποτελούνται από 1 και 3 οπτικά ερεθίσματα, σε σχέση με συνθήκες όπου προβάλλονται ταυτόχρονα σύνολα που αποτελούνται από 1 και 2, ή 2 και 3 οπτικά ερεθίσματα),
- β) την πιθανή επίδραση της πληθικότητας του ηχητικού ερεθίσματος στην εστίαση της οπτικής προσοχής, και
- γ) την πιθανή διαφοροποίηση της πρώιμης βρεφικής ικανότητας όταν πρόκειται για κοινωνικά οπτικο-ακουστικά ερεθίσματα.

Μπάτζου, Κ. & Τσούρτου, Β. (υπό δημοσίευση). Οι θετικές ψευδαισθήσεις για τον εαυτό και η ριψοκίνδυνη δράση στην εφηβεία: βιβλιογραφική ανασκόπηση. Περιοδικό Ψυχολογία.

Ο έφηβος που πιστεύει στη μοναδικότητά του είναι πιθανό να αναπτύξει μία αίσθηση ότι κανείς δεν μπορεί να καταλάβει πώς αισθάνεται. Επίσης, εξαιτίας της αίσθησης του προσωπικού μύθου (Elkind, 1968), ο έφηβος μπορεί να αναπτύξει την ψευδαίσθηση ότι ο κίνδυνος δεν μπορεί να τον αγγίξει. Η θετική ψευδαίσθηση για τον εαυτό μπορεί να οδηγήσει σε αυξημένη τάση για ριψοκινδυνότητα στην εφηβεία. Ως αναπτυξιακό φαινόμενο, ο ιδεασμός του προσωπικού μύθου εγκαταλείπεται σταδιακά, όταν διαμορφώνονται αμοιβαίες σχέσεις εμπιστοσύνης σε πραγματικές αλληλεπιδράσεις των εφήβων με τους άλλους.

Ο προσωπικός μύθος μπορεί να παραλληλιστεί με το ναρκισσισμό (Freud, 1914/1957), όχι ως μηχανισμός άμυνας, αλλά ως λειτουργικό αναπτυξιακό φαινόμενο, που βοηθάει τον έφηβο να ταυτιστεί με άλλους και συμβάλλει σε μία υγιή αντίληψη για τον εαυτό. Σύμφωνα με τον Erikson (1968), η διαμόρφωση της ταυτότητας αρχίζει όταν οι αλληπάλληλες ταυτίσεις δεν είναι πια χρήσιμες στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του εφήβου.

Στο παρόν άρθρο γίνεται μία ανασκόπηση των σύγχρονων μελετών που διερευνούν τη διαπλοκή του προσωπικού μύθου, της αυτοεκτίμησης και της ριψοκίνδυνης συμπεριφοράς στην εφηβεία και στην πρώιμη ενηλικίωση. Προτείνεται ένα αναπτυξιακό-ψυχοδυναμικό μοντέλο ερμηνείας της ριψοκινδυνότητας η οποία τείνει να μειώνεται κατά την πρώιμη ενηλικίωση, ενώ αυξάνεται η θετική αντίληψη για τον εαυτό. Υποστηρίζουμε ότι η υψηλή αυτοεκτίμηση έχει μία διπλή όψη: άλλοτε βοηθάει τον έφηβο να αντιμετωπίσει τις αναπτυξιακές προκλήσεις, και άλλοτε, σε καταστάσεις κρίσης, μπορεί να οδηγήσει τον έφηβο στην υποτίμηση του πραγματικού κινδύνου με αποτέλεσμα την αυξημένη πιθανότητα λήψης ρίσκου (Baumeister, 1993).